

glas

Slovenske kulturne akcije

Leto XXII, 10-11

EL VOCERO DE LA CULTURA ESLOVENA

Oktober-november 1975

za naš čas

Ne bi si upal trditi, da smo samo še emigracija. Grozeči potek dogodkov, ki smo jim priča, nas vedno bolj spravlja v tesnobno razmerje z narodom, ki živi na domači grudi. Blagrujemo ga, obenem pa se tresemo za njegovo uso-

do, saj je po pesnikovih besedah postavljen v osrčje Evrope, saj je »prstan Evro-pini«. Toda nevarni razvoj dogodkov grozi zlomiti ta rahli prstan, večji narodi, kot je naš, imajo razlogov dovolj, da se plaše pred katastrofo.

Vedno bolj se nam bo treba spraševati, ali nismo mogoče že diaspora. Izraelu je diaspora skozi stoletja reševala vero v narodno in duhovno rešitev. Ta diaspora pa je mogla svojo nalogo opravljati samo zaradi tega, ker se je trdno postavila na temelje verskih in kulturnih tradicij. Pogosto se je zdelo, da je bil Izrael zapisan smrti – njegovo poslanstvo so reševali glasniki njegovih duhovnih dobrin, ki se niso odrekli svojemu poslanstvu, dasi so živeli raztreseni v vseh delih sveta.

Pred profanostjo sodobnega sveta moramo reševati svoje prave duhovne vrednote. Tisto, kar nam je najdražje, postavimo v svet, ki je posvečen službi kulture in umetnosti. Kakor je mučeniška kri slovenskih sinov prisojen delež obilega sadu, tako, daj Bog, da bi bilo naše delo deležno enakega blagoslova.

Zgodovina političnemu delu diaspor ni bila naklonjena. Toda s kulturnim delom skušamo vedno izpričati svojo navzočnost, našo rast in našo vero v rešitev domovine (dogajalo se je, da so otroci govorili že drug jezik kot njihovi očetje, a duhovno in kulturno pripadnost svojemu narodu so vendarle mogli ohraniti skozi več rodov in več stoletij). Ta služba bo terjala velikih naporov, majhna skupina nas bo, komaj zadostna za ogromno nalogo, toda kdor je enkrat stopil v tempelj kulture in umetnosti s pravim poslanstvom in

ruda jurčec je odšel

po plačilo k Bogu,

4. novembra 1975 v buenos airesu,

potem ko je dočakal 70 let;

bil je naš soustanovitelj, trinajst let urednik glasa ska, sourednik meddobja, redni član literarnega odseka in petnajst let naš predsednik.

njegov spomin bo med nami živ.

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA

rudi jurčecu - sopotniku na isti poti

SPOMIN na Rudo Jurčeca je ubran na občutje širine, visoke estetske ravni, odličja, kvalitete, parketnosti in svetovljanstva. Vse te vrline je mož družil v sebi v lepi meri. Z njimi je živel, z njimi hodil po življenja cesti: ni jih zapiral vase; delil jih je s svetom ob sebi; na široko razsipal med vse, ki so jih sanjali vsaj v tolikšni meri, kot jih je bil sam prepoln.

Mene je njegova osebnost – ker osebnost je Jurčec bil – pritegnila še študenta, ko sem prebiral njegovega Kreka. Med vojno sem se z njim osebno seznanil. Lep je spomin na pogovore o literaturi, posebno francoski, o umetnosti, o podobarstvu, glasbi, pa o gledališču v njegovi pisarni glavnega urednika Slovenca, kamor ga je brez osebnih prizadevanj zanesla pot v letih okupacije in revolucije. Za družčino nama je bil psiček Citko, ki se ga je pozneje tako ljubko spomnil v svoji prvi noveli Vuzmenice. Po vojni sva se srečavala v Rimu, ko sem 1947 tam vedril in čakal na barko za južna morja. V Argentino je prijadral nekaj pred menoj. Ko sem se bil tudi sam izločil na pusto, tujo, brezkončno lenobno in zaspano obal ob la Plati, sva se poiskala. In se našla. Družilo naju je pač enakšno hotenje po lepem; enakšna slast po zajemanju iz dragocenih



talentom, ta ve, kolikšno je breme, ki mu mora biti kos, ker ve, da tega poslanstva in talentov ne more in ne sme zatajiti. Doma imamo brate, ki bi radi delali podvojeno, ako bi bili v svobodi; vemo, da delajo in čakajo... Bratu v domovini gre za to delo podvojena zasluga – brat v tujini pa bi zagrešil velik greh, ako svojega poslanstva ne bi opravil.

Še nekaj je, kar delo kulturnega delavca in umetnika posebej nagraja. Čim bolj se prebija do popolnosti, tem bolj raste v zavesti, da je v oblasti velike milosti, ki njegovo delo blagoslovja. Ko je umetnik ali pisatelj ustvaril svoje vrhunsko delo, je bilo njegovo srečanje z milostjo gotovo najbolj popolno. Največja dela svetovne literature in umetnosti so v veliki meri pričevanje o Njem, ki je dopustil, da Ga človek v njegovem stvarstvu poveličuje tudi s svojim drobcem Lc-pote in Ljubezni.

Slovenska kultura je polna dokazov o tem pričevanju. Svobodni svet je danes po svojih največjih umetnikih in pisateljih tudi priča te velike ure obiskanja. Bilo bi slabo spričevalo našega razumevanja časa, ako pri tem obisku milosti ne bi spoznali svoje ure in poklicanosti.

Ta veliki dvig prave kvalitete in njenih zahtev pa je kulturnega delavca postavil na novo mesto v zboru ustvarjalcev dobrin. Minili so najbrž za vedno časi, ko je mogel umetnik životariti tako, da je bil poslušna ščuka v ribniku bogatašev in mogoč-nežev. Čez narode se danes ustvarja v svetu velika republika svobodnih duhov, ki je ne bo mogla dolgo več omeje-vati nobena zavesa ali pre-graja. V tej republiki duhov si mora naš narod znati pri-boriti svoje mesto. In čim manj bo pri tem kozmopolitizma, tembolj bomo v tem gibanju potrebni in učinko-viti.

ruda jurčec

kot predsednik SKA na

I. umetniškem večeru

11. IV. 1954 v buenos airesu

Kulturni akciji je vtisnil pečat širine, estetske uglaje-nosti, svetovljanske sodobnosti, odprtosti in svobode. Te zavzetosti se je bil Jurčec prav zares navzel v pariških letih. Kdor je okusil Pariz, kot ga je Jurčec, se ne more več upirati nalive svobodnosti v duhu in življenju. Pariz je magnet, ki se mu ne iztrgaš več, če te je zvalil k sebi. Jurčec je bil francoske svobodnosti, širine, uglajenosti prežet. (Pri možu takšnih kvalitete brez moči poskušam vsaj blede razkriti vzvode in po-vode, ki so ga ob koncu ustvarjalnih let vodili v do-kajšnje nasprotje tega, kar je vse življenje bil, mislil, pisal, govoril, spočental in zagovarjal. Ne tožim ga: skušam razumeti.) Če je danes v slovenskem kultur-nem prostoru Slovenska kulturna akcija priznana in cenjena, je to v nemajhnini meri prav sad Jurčeve ve-like ljubezni do slovenstva in do vsega lepega. Znal si je nabrati prijateljev ustvarjalcev, pobudil je mno-gce, ki so šele ob njegovem svetovljanskem mentorstvu zaznali lastno zmogljivost. Z dejavnostjo v ustanovi je v petdesetih letih razgibal dejansko ves slovenski kul-

mehov umetnosti; podobno gledanje na slovensko in svetovno stvarnost; čez vse drugo pa zavest, da nam je, brez lastnih zaslug in želja postavljenim v svet naloženo, da ponesemo izkustva in izsledja s svetovnih prizorišč duha in kreacije v slovensko umetniško in kulturno ustvarjalnost; po nji morda že zdaj, morda kdaj pozneje tudi v teptano ustvarjalno ekspresivnost doma.

Ista gledanja na nujnost organiziranega kulturnega dela v zdomstvu so naju privedla v Kulturno akcijo. Nekako oba hkrati, četudi iz različnih izhodišč. Postavili so ga za prvega predsednika. Dvomim, da bi mogla mlada ustvar-jalna skupnost v Kulturni akciji v tistih početnih dneh, mescih in letih, ko se je rodila v slovensko povojno zdomstvo, najti idealnejšega vodnika, kot je bil Ruda Jurčec. Ne le, da se je temu ustvarjalnemu cehu ves dal, z njim živel in se – naj bo kar zapisano – zanj tudi použil; več: ob njem in v njem se je tudi sam razmahnil v polno, v njem doživel svoj ustvarjalni razcvet in mu v povračilo vrnil svojo najlepšo (ne največjo) stvaritev: Ljubljanski triptih.

V Kulturni akciji si je Jurčec zadobil ime, s katerim je zanesljivo vstopil v slovensko zdomsko književnost in v slovensko kulturno zgodovino tega povojne-ga meddobja. Po Kulturni akciji ga pozna danes slovenski svet. V njegovem kulturnem prostoru na tej in na oni strani stene je poznan; na tej strani tudi priznan. V kronikah in zgodovinah je že zapisan. Prav pa bo njegovo skrito delo, kadar bo očitno, in njegov kulturni pomen, kadar bo docela razgrnjen, vrednotila šele bodočnost, ko bodo osebnjakarstva mimo in ko bo zgodovinar lahko zapisal, kar je v resnici in brez prišepetavanja dognal (ne le tisto, kar mu velevala trenutni politično strankarski kurz, na tej in na oni strani).

Jurčecov pogled je bil zagledan v Zapad. V svetovnem merilu je premerjal slovenske moči. Instinktivno je šel po tisti poti, ki so jo pred njim premnogi ubirali: od Čopa, Barage, Prešerna, tudi Stritarja in Cankarja – s slovenstvom v svet. V veri, da bo slovenstvo v svetu uspelo in da nam je prav s tokratnim povojnim zdomstvom iz petinštiridesetih let dodeljeno svet seznaniti z našo potjo in žitjem, je Jurčec živel. Ni prazna tista njegova zatrditev ob spočetku Kulturne akcije (ne vem, zakaj so jo uredniki ob natisu njegovega nastopnega govora na I. umetniškem večeru SKA tako prizadevno izpustili?), ki jo je potem neenkrat v varianti ponovil, ob desetletnici pa kremenito pribil: Svet se je zmanjšal, prisotnost slovenstva v svetu se je povečala.

Sam v sebi tako preverjen ni jenjal drugih zagotavljati, da moramo iz domačijs-tva, iz večerništa, iz čitalništva: vse to da so odenki, ki so bili, morda celo potrebni; danes pa je zorni kot zdomskega ustvarjalca drug; njegova duhovna merila zahtevnejša; njegov kreativni vzgib razsežnejši; njegov umetniški zamah uglašen na slovensko prisotnost v svetu. Ni bil sam v tem zrenju. Ob njem se je strnil razširjen krog ustvarjalcev, ki so podobno mislili, ugibali, merili in stremeli. Ta ustvarjalni napon očitajo prvi letniki Meddobja, ki mu je bil Jurčec od rojstva sem sourednik in več kot pol njegove duše, tja do 1969.

Vredno bi bilo, da bi se kronist lotil nabirke vsega, kar je bil Jurčec napisal, pa je razmetano po domačih in zdomskih listih, časnikih, lističih, zbornikih, revijah. Pa tudi vsega, kar je povedal, govoril, popredaval – pa ni zapisano. (Jurčec ni vodil seznama o svoji dejavnosti. Takšni zapisi so mu bili tuji.) Šele celotni šop te bere bi utegnil analitiku Jurčeve dejavnosti in ustvarjal-nosti pokazati dokaj pravo podobo moževih gledanj, usmerjenosti in nazorov. Dokler to ne bo zbrano, bo težko le po nekaterih vmesnih, malenkostnih dejanjih, ki resnično podoba kaj težko spremene, presojati ravnost ali vijugavost Jurče-ve življenjske poti.

Kulturna akcija mu je bila srce in živec lastnega žitja. Bil je z njo docela in ves. Malokdo tako kot on (ni za prste desne roke jih ni). Zaradi nje se je z mnogimi dodobra sprl. Se osovražil. Mnogim odtujil. A ne v manjši meri je njegova dejavnost v SKA največ privabljala. Privlačila. Ogrevala. Da je Med-dobje seglo v visoko ustvarjalnost, je v veliki meri njegova zasluga. Da si je zbornik Vrednote, že pod kuratelo SKA, zaslužil priznanja, je dati hvalo Jurčecu. Da so kulturni večeri v Buenos Airesu vsaj prva leta predstavljali zares elitno izrazje v svet obrnjene slovenske kulturne pojavnosti, posebno umetniške prizadevnosti je v mnogočem kriv Jurčec. Za gledališko sponta-nost, ki je bila prvih deset let v Kulturni akciji prav mladeniško živahna, dejavna in plodna, mirno trdim, da bi brez Jurčeve naklonjenosti, navezanosti na naše delo, osebnih pobud ne segla v tolikšen vzlet, kot je. Tudi pozneje. Pri naših gledaliških stvaritvah zunaj Kulturne akcije je bil vnet zagovornik viso-kega gledališčenja. (Za kvaliteten poročanje o naših spektaklih, tudi zunaj SKA, je poskrbel v Glasu kot njegov urednik celih trinajst let.)

turni svet v zdomstvu, v dokajšnji meri tudi v zamej-stvu. Skrivnost tega nepojmljivega vzgona, ki mu v slovenski kulturni zgodovini težko najdemo par v bolj urejenih razmerah, je iskati v pravilnem zrenju na slovenska in sodobna vprašanja. To zrenje je pričalo, da slovenske kulturne pojavnosti ni moči več natezati na stara, preživeta, lokalistično domačijska merila, mar-več jo je treba razmahniti navzven, v svet, v prezentno sodobnost, ki nikdar tako kot danes nije na duha po-sameznika in narodnih skupnosti. Jurčec je vse to slu-til. Mnogokrat nejasno. Morda bolj nagonsko kot za-vestno. A nazadnje – slutil prav. Zagnal se je v delo. Snoval. Pisal. Govoril. Načrtoval.

Svetovljanski oden je v njegovih esejih: – Kdaj se bo spet našel pisec, ki bo z vsaj takšno silovitostjo, kot je bila v Jurčecu, zastavil pero pod mojstrsko rubriko Črke, besede, misli v prvih letnikih Meddobja?

Slovenstvo in slovenski sodobnik povojnih let sta v njegovi beletristiki: – Kdo se ob tem ne zmisli nje-

gove prve literarne kreacije Vuzmenice, ki jo je postavil v kozmopolitski Cleveland?

Nezaslišana tragedija prevaranih, za vero v lepši svet ogoljufanih, za slovensko krščanskost vse pripravljenih žehiti iz njegove novelistike: – Upam si trditi, da je Ljubljanski triptih med najboljšimi teksti, če ne najboljši, ki so znali zasekati v srčiko slovenske pobožne in porevolucijske tragike, merjeno v svetovljanskem merilu.

Kazno je, da se je Jurčec dopisal v široko zasnovanem memoarsko beletrističnem tekstu Skozi luči in sence. V svet je poslal tri zajetne knjige, četrti, morda najaktualnejša, saj obravnava naše sodobje (pravil mi je, da bo v nji obdelal življenje Kulturne akcije in svojega leta v nji), je ostala v zasnutku. Torzo. Škoda.

Luči in sence so ob rojstvu pobudile veliko in upravičeno pozornost med Slovenci v zdomstvu in v zamejstvu. Tudi doma. Alojz Rebula je zapisal o njej v svoj dnevnik Gorje zelenemu drevesu v sredo, 14. oktobra 1964: »Ruda Jurčec: Spomini I. Tej knjigi iščem protitež v povojni domovinski prozi. Nikjer drugje ne morem pristati z mislijo kakor pri Kocbekovi Tovarišiji, čeprav je Kocbek hraniteljski pisatelj, Jurčec pa ne. Štajerska vsekakor vodi, tudi če ne jemljemo v poštev Majcna, Evropejca.«

Mnogi nekritično nabrskani bralci so na pojav Luči in sence zrli z napačnega kota: češ da gre za dokumentarno pisanje, ki da ni dokumentarno verno. Kje še! Gre za literarno prozo, za štiridelno fantazijo v slogu romantične simfonije, ubrane na avtorjevo življenjsko zgodo in prigodo. Kdor išče v knjigi dokument letnic in objektivno popisanih, kronološko urejenih dogodkov, bo zadnjo stran razočaran zaprl. Na Luči in sence ve-lja gledati skozi literarno prizmo estetske stvaritve. V takšnem nagledu zadobi delo svojo pravo in veliko ceno. Prav v tem se približa, po zasnovi in pričevanju Tovarišiji, kateri ob stran Luči in sence Rebula upravičeno postavlja.

Ni pa to vsa Jurčeva beletristika. Mnogo je je razsejane po Meddobju, posebno v letnikih med 64 in 69 letom. Njegovi Postskripti so literarno dognana pisanja, subtilno in poetično nanizana na osebno prizadete spomine iz otroštva. Kam vse pa je Jurčec še pisal, naj doženeta knjižni zgodovinar in kronist. Vredno pa bi bilo, da bi kdo najboljši od vsega zbral in povezal v šopek z Jurčeve literarne njive, pa ga v knjižni obliki položil na njegov spomin. Zdomski umetnik Jurčec to zasluži. Kulturna akcija pa je prva poklicana, da mu tak šopek splete.

Svobode slovenske državnosti, o kateri je sanjal in bil za njeno nujnost verno zavzet, Jurčec ni dočakal. Kar pa je za slovenstvo storil kot ustvarjalec in umetnik, bo ostalo.

Ostalo pa bo tudi vse žlahtno in plemenito, kar je v letih svojega predsedovanja pri Kulturni akciji sejal. Veliko je in bogato in mnogi sadovi bodo očiti šele v letih, ki prihajajo. A že zdaj je in ostane: Kulturna akcija v več kot v mnogočem nosi pečat Jurčevega duha in miselne širine. In noben kulturni zgodovinar ne bo mogel mimo priznanja, da je bila prav pod Jurčevim predsedstvom najbolj plodna in najbolj vseobsežna. Trideset let je bil Ruda Jurčec zdomec, ki je šel v svobodni svet, ker ni hotel peti glorijske nesvobode doma. Petnajst let svojega zdomstva je podaril Slovenski kulturni akciji. Vsaj zapisanih. Prepričan sem, da je v srcu živel z njo tudi zadnjih šest let.

Spominjal se ga bom kot prijatelja. Kot dobrega človeka. S plemenitim srcem. Izredno radodarnega. Za vse dobro več kot vnetega. Vedno pripravljenega pomagati. Sodelovati. Razumeti. Podpreti. Tudi gmotno. Četudi ni imel kakšne redne mesečne plače, pričajo blagajniške bukve pri Kulturni akciji, da je bil med njenimi močnimi meceni. Da si pa ni življenja služil z uradništvom, mezdarstvom ali kako drugače tujemu poslu vprežen, ni zameriti. Bog daj, da bi se nobenemu slovenskemu ustvarjalcu v zdomstvu ne bilo treba opetati z nekulturnim poslom zaslužkarstva, ob koncu mesca pa z inflacijo!

Ob Jurčevem grobu bi vzkliknil z Brutom: »Njegova slava ni prikrajšana, kjer je imel zaslug.«

Za njim žaluje Slovenska kulturna akcija, kot najpomembnejši pojav v slovenskem zdomstvu po letu 1945, ki bo uživala vse plodove njegovega dela in delovanja. Taka bo njegov živ in najlepši spomenik, ki si ga je postavil nehote še za živih dni. Kateri so od njega prejeli lepoto njegovih stvaritev in bogatijo njegovih misli – vse slovensko zdomstvo je tako ali drugače požlahtnil z njimi! – mu iz prijateljskega srca voščijo v Bogu mir, ki ga je vse življenje na našem razdeljenem planetu zastoj iskal.

Umetniku, ki mi je v prvo knjigo Luči in sence za vezilo napisal: »Prijatelju Niku, sopotniku na isti poti!«, kličem v Elizij:

»Prijatelj Ruda: Bog s teboj! Luč je pregnala sence. V Luči se odpočij!«

n i k o l a j j e l o č n i k

v spomin

odon: brat

(FRANCETU BALANTIČU)

Povej, o brat, kako je zdaj s teboj,
ko si trohneče vence strgal z glave
in si obležal v ognju sred planjave
in te prekrilo je zvezda nebroj?

Zdaj te omamlja tihi glas piščali,
nič več razpadanja se ne bojiš,
v objemu slavljenih noči goriš,
nesmrtne vence so plameni vžgali.

Povej, o brat, kako je zdaj s teboj?
Ti je Gospod podaril odpušcanje
in vlil v ožgano grlo večne sanje?

Povej, o brat, kako je zdaj s teboj,
ko si poljubil svojo zrelo Smrt
in si s prstjo vso žametno zastrt?

10. januarja 1945 je pesnik ODon (Odon Peterka) v Grosupljem ob spominu na zgorlega poeta Franceta Balantiča zapel pesem, ki jo zdaj Glas SKA rešuje pozabi. Pevec ODon je svojega pesniškega druga nasledil julija 1945 v enem tistih brezen, kamor so osvoboditelji odstrelili na tisoče mož in fantov Slovenske domobranske vojske.

14. avgusta 1944 je ODon v prividu kataklizme naslednjega leta zapel:

Vi boste praznovali zmage dan,
jaz dan poraza.

Vi smehljajočega obraza,
jaz v črni zemlji zakopan...!

Čemu želi v višine mi srce,
ko kmalu bo svobode mi preveč?

Vesolje bo izpilo to ime,
ki ni ga proslavilo ne pero, ne meč.

P. S.: Čeprav Peterkove kosti trohne bogsigavedi kje, so se njegove pesmi, leta 1945 zbrane v še neobjavljeni zbirki, ohranile. Po čudni poti je rokopis zbirke dobil urednik Glasa, ki v počastitev spomina obeh svojih prijateljev: Balantiča in Peterke – zdaj prvič objavlja obe gornji pesmi iz rokopisne zbirke.

iz slovenske kulturne akcije

izid razpisa leposlovne nagrade dr. ignacija lenčka 1975

1. decembra 1974 je Slovenska kulturna akcija v Buenos Airesu razpisala nagradni natečaj za izvirno prozo – novelo ali črtico – v spomin svojega soustanovitelja in dolgoletnega vodje filozofskega odseka dr. IGNACIJA LENČKA. Za nagrado je darovalec Ladislav Lenček CM volil 1000 ameriških dolarjev; nagrajene stvaritve naj bi objavila revija Meddobje. Nagrad je bilo določenih sedem.

Do 31. avgusta 1975 (rok za dokončno oddajo rokopisov) je žirija prejela šest proznih del. Žirija, ki so jo sestavljali dr. Vinko Brumen, dr. Tine Debeljak, Ladislav Lenček CM, France Papež in prof. Karel Rakovec, se je sestala h glasovanju ob obletnici razpisa, 1. decembra 1975, in podelila naslednje nagrade:

- 1. in 2. nagrade niso privolili člani komisije nobenemu od poslanih rokopisov, ker niso ustrezali kakovostni ravni za ti nagradi.
- 3. nagrada v znesku 150 dolarjev je dodeljena VLADIMIRU KOSU iz Tokia za novelo »Ignatius Summercall«. Rokopis je bil opremljen s šifro Peter Obad.
- 4. nagrado v znesku 100 dolarjev je prejel TONE MIZERIT iz Buenos Airesa za črtico »Buenos

Aires 22«. Avtor je sodeloval pod šifro Peter Domit.

- 5. in 6. nagrada nista bili podeljeni iz istih razlogov kot prvi dve.
- 7. nagrado v znesku 50 dolarjev je prejel JOŽE KRIVEC iz Buenos Airesa za novelo »Zemlja umira«. Rokopis je opremil s šifro N. N.
- Tri nenagrajene rokopise je prevzel urednik revije Meddobje za morebitno objavo.

Ker je na nagrajeno prozo od razpisanih nagrad v znesku 1000 dolarjev odpadlo le 300 dolarjev, je darovalec Ladislav Lenček v sporazumu z urednikom Meddobja Francetom Papežem določil 100 dolarjev iz neporabljenega zneska za honorar nenagrajenih rokopisov, če bi bili objavljeni v reviji; 600 dolarjev pa kot volilo za razpis nove leposlovne nagrade.

(Razpis objavljamo na drugem mestu v tej številki.)

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA

Buenos Aires, 1. decembra 1975.

• 22. sezona kulturnih večerov v Buenos Airesu se je končala s spominsko svečanostjo v počastitev pisatelja in prvega predsednika naše ustanove Rude Jurčeca, v soboto 22. novembra. Sezona je bila letos pestra po predavateljih in obravnavanih temah. Pozdrava vreden je bil nastop mladih strokovnjakov kemije in fizike. V kroniki o kulturnih večerih o vsem poročamo. Škoda le, da večeri niso v celoti tako obiskani, kot bi podjetnost prirediteljev to pričakovala. Ali pa je skopega obiska včasih kriva le prepogosta improvizacija in dokajšen usip resnične kvalitete v izbrani vsebini, priprave in predstavitve? V sestopu časov in generacij bo Kulturna akcija pač nujno morala iskati nove oblike kulturnega združevanja, posebno v Buenos Airesu, kjer je njen sedež in kjer je kulturna dejavnost slovenskega povojnega zdomstva najmočnejša. Stari mehovi za novo vino niso priporočljivi: 1954 in v naslednjih nekaj letih je Kulturna akcija prodrla, ker je prihajala k slovenskemu kulturnemu odjemalcu z novim vinom v novih mehovih! Vodstvo SKA je tudi zdaj poklicano, da išče in najde nove oblike ustvarjalnemu delu, tudi kulturnim večerom, še posebej tem.

• Oktobra je izšel 4. sklepni zvezek XIV. letnika revije MEDDOBOJE. Vsebinsko najavljamo v priporočilnem oglasu, bodrilno glosa pa s pismom Medu XIV, 4 pesnika Vladimira Kosa. V tisku je že 1. zvezek XV. letnika. Revija je v izhajanju kasna – do konca 1975 je bilo napovedanih 8 zvezkov, pa so izšli komaj 4. Naročnikom in prijateljem: kulturnih prizadevnikov je vedno manj, argentinske gospodarske in politične razmere pa so vse prej kot ugodne za uspešno kulturno delo. Vendar: uredništvo revije zagotavlja vse naročnike, da bo v bližnjih mescih uresničilo lani najavljeni načrt natiska vseh osmih zvezkov. Gradiva ne manjka. K sodelovanju pristopajo novi slovenski kulturniki v svobodnem svetu.

• Leposlovni natečaj v spomin na pok. soustanovitelja Kulturne akcije dr. Ignacija Lenčka je dosegel lep uspeh. O izidu tekmovanja poročamo na drugem mestu v tej številki.

• V tisku je nova izdaja zbranega dela FRANCETA BALANTIČA.

KULTURNI VEČERI

MIRKO GOGALA O INTEGRACIJI IN ASIMILACIJI PRI ZDOMCIH

16. avgusta 1975 je na 2. kulturnem večeru, kot smo na kratko poročali že v avgustovem Glasu, predaval o INTEGRACIJI IN ASIMILACIJI PRI ZDOMCIH redni član naše ustanove in vodja teološkega odseka dr. Mirko Gogala. Predavanje, ki je v številnih poslušalcih izredno odjeknilo, bo menda natisnjeno v Meddobju. Zaradi zanimive in za slovensko zdomsko skupnost izredno aktualne tematike pa glavne misli, po predlogi, ki nam jo je posredoval predavatelj, že zdaj prinašamo našim bralcem.

V uvodu je predavatelj zamotano temo nakratko predstavil:

Osrednji problem izseljenstva je, kako pospeševati osebno rast izseljencev; pa kako vpostaviti zares osebne odnose v novi družbi. Takšno je izvirno krščansko gledanje na izseljenstvo, ki človeka postavlja za merilo prave življenjske temeljne dostojanstvo in osnovna enakost vseh ljudi zahtevata, da to priznamo tudi izseljencem, pa da jih rešimo vseh krivičnih neenakosti. S tem pa je povezan tudi problem integracije. Priгодna naravna neenakost vseh ljudi pa zahteva, da jo spoštujemo: s tem v zvezi je problem asimilacije.

Pri razčlembi integracije govorci opredeli pojem: integracija je strnjevanje, povezovanje v celoto. Integracijo samo

pa deli v: integracijo z vidika teh, ki izseljence sprejemajo; pa v integracijo z vidika izseljencev samih.

Razčlenjujoč oba vidika, je poudaril, da spada pravica do izselitve in vselitve med vsesplošne človekove pravice: izseljenec ni vrinjenec, marveč enakovreden član družbe. Zato velja izseljenca sprejemati ko enakovrednega. Enakovrednost izseljencev pa zahteva integracijo na vseh stopnjah in odlanja vsakršno diskriminacijo. Izseljenec naj ima možnost, da lahko v novem življenjskem okolju opravlja vse dejavnosti. Integracija je zahteva človeškega dostojanstva. Egoizem vseh vrst je glavna ovira integracije in povod za diskriminacijo, ki je nekaj negativnega. Z vidika izseljencev: integracija je za izseljenca življenjska potreba; zahteva po izključevanju vsakršne diskriminacije. Izseljenška skupnost se mora integrirati v novo družbo in mora v integracijo navajati tudi svoje člane. Za integracijo v novo skupnost pa je zelo pomembna integracija v lastno izseljenško skupnost. Integracija v novo domovino ne nasprotuje pravi ljubezni do rodne domovine.

Asimilacija je predavatelj definiral kot prilikovanje, prirejanje. Pri izseljencih se kaže v zgubljanju prirodnih neenakosti. Loči pa med umetno in naravno asimilacijo. Umetno je treba odklanjati, saj mora vsaka izseljenška skupnost nujno skrbeti za ohranjanje narodnostnih posebnosti. Naravna asimilacija pa je skoraj neogiben pojav tako pri izseljencu, kot pri družbi, ki ga je sprejela. Prav zato pa je nujno neoporečna, če gre seveda za asimilacijo novih vrednot.

Za odličan, bogat prikaz za zdomce tako žive stvarnosti, s katero se srečujemo vsak dan, smo prijatelji okrog kulturne akcije v Buenos Airesu dr. Gogali hvaležni. Prosimo le, naj z razglabljanjem o tej tako aktualni problematiki nadaljuje in nam skoraj posreduje še nova zaznana. Saj je prav v tem ena velikih in pomembnih nalog naše ustanove.

m t

Kot 3. kulturni večer letošnje sezone smo v kroniko naših prireditvev zapisali likovno razstavo akad. slikarke BARE REMEC z naslovom Argentinski sever in jug II, ki jo je v gornji dvorani Slovenske hiše v Buenos Airesu pripravil likovni odsek Kulturne akcije. Razstava je bila odprta 30. avgusta, trajala je do 13. septembra. O njej smo poročali v septembrskem Glasu.

VINKO BRUMEN O FRANCETU VEBRU

4. kulturni večer 1975 je bil 6. septembra, v gornji dvorani Slovenske hiše. Posvečen je bil spominu slovenskega filozofa dr. FRANCETA VEBRA, ki je letos umrl. Predavatelj dr. Vinko Brumen ob tej priložnosti ni hotel razpravljati o kaki posebni točki Vebrovega filozofiranja, ampak si je zastavil nalogo pokazati ali vsaj nakazati Vebrovo mesto v filozofiji, v slovenski in v svetovni.

Najprej je predavatelj na kratko očrtal Vebrovo življenjsko pot. Rojen je bil 20. septembra 1890 v Gornji Radgoni na slovensko-nemški narodnostni meji. Šolal se je v rojstnem kraju, pa v Mariboru in Gradcu. V Mariboru je po končani gimnaziji stopil v bogoslovje „po želji matere in tudi iz lastnega nagiba“, kakor je kasneje napisal. Ko se v bogoslovju ni več poučevala filozofija, je izstopil in odšel na univerzo v Gradec; tu je študiral klasično filologijo in filozofijo, a dejanski se je ves predal študiju filozofije. Ko je študije končal, bi mogel ostati v Gradcu, vendar se je odločil za stolicu filozofije na pravkar ustanovljeni slovenski univerzi v Ljubljani. Tukaj je nato skozi 25 let živel samo filozofiji, jo predaval na univerzi in zunaj nje, jo razvijal in gradil v svojih spisih, dokler po drugi vojni ni bil predčasno upokojen. V pokoju je preživel 30 let in umrl v Ljubljani 3. maja 1975.

S filozofijo se je Veber seznanil že na gimnaziji, ko je vseprek prebiral najrazličnejše spise, ki so v njegove nazore vnesli precej zmede. V bogoslovju ga je tedaj njegov učitelj dr. Fr. Kovačič seznanil s sholastično filozofijo, ki se je pravkar začela znova razcvetati, tudi na Slovenskem. On mu je posredoval stik z graškim profesorjem Meinongom ter mu pomagal oditi k njemu.

V Gradcu, kjer se je mogel Veber prvič zares in seela posvetiti filozofiji, se je seznanil s predmetno teorijo svojega učitelja, se ji povsem predal ter jo že kot študent svojemu učitelju pomagal dograditi. Ni tedaj čudno, da ga je učitelj zelo cenil, ga želel obdržati pri sebi in, ko se je Veber odločil za Ljubljano, mu je za seminar zapustil svojo osebno knjižnico.

Z graškim študijem je Veber stopil v enega izmed tokov tedanje moderne evropske filozofije, kakor so je v raznih smereh in šolah razvijali mnogi neposredni in posredni učenci dunajskega filozofa Franza Brentana. To je bila filozofija, ki se je trudila preseči idealistično filozofijo, kolikor si je ta zaprla pot do resničnega stvarnega sveta ter se predvsem vrtela v krogu človekovega doživljanja te stvarnosti, v nekem psihologizmu. Brentano je bil kritik zlasti kantovske filozofije ter občudovalec Aristotela. Tudi njegov učenec Alexis Meinong, graški profesor, je po svoje iskal poti iz psihologizma in razvijajoč nekatere nauke svojega učitelja postavil temelje in tudi razvil svojo „predmetno teorijo“ kot temeljno filozofsko stroko. Na spoznanju svojega učitelja, da naši doživljaji po svoji naravi merijo na nekaj zunaj sebe, je raziskoval te „predmete“ doživljanja. To še tudi niso „stvari“, ki bivajo zunaj nas in neodvisno od nas, temveč le v naših doživljajih predočevani „predmeti“. Če bi skušali to misel za boljše razumevanje ponazoriti s primerom, bi dejali: „predmet“ moje zaznave ni tisto jabolko, ki leži pred mano na krožniku in ga bom pospravil, marveč je „jabolko“, kakor ga sedaj, v svojem gledanju vidim, v zaznavi dojemam, in kakor ga morem tudi potem, ko sem ga že uporabil, v predstavi ponovno „videti“, si ga predočiti; in je tako moji zavesti tudi tedaj prisotno, ko stvarnega, dejanskega jabolka že ni več. Lahko si ga predstavljam, četudi ga nikoli nisem imel. Še več:

lahko si predstavljam celo zlato jabolko, ki raste na kakem drevesu v deveti deželi. Tudi to jabolko je „predmet“ moje predstave. Tako da so „predmeti“ vsi predočevanci naših doživljajev, vsi tisti „nekaj“, na kar po svoji vsebini merijo naši doživljaji, in to ne le predstave, marveč tudi misli, čustva in stremjenja.

To so bili predmeti, o katerih je razpravljala Meinongova predmetna teorija. S tem je Meinong sicer izšel iz čistega psihologizma, a ostal je na pol poti in še ni našel spoznavne poti do prave stvarnosti, do stvari, ki bivajo zunaj nas in neodvisno od nas.

To teorijo je Veber prinesel s seboj v Ljubljano ter jo tukaj nadaljeval in izpopolnjeval. Nad vse plodovit mislec in pisec jo je širil in je v prvih petih letih svojega ljubljanskega učiteljevanja, to je med 30. in 35. letom svojega življenja, napisal in objavil 8 knjig, poleg raznih razprav in člankov, ter skušal na predmetni teoriji zgraditi svoj filozofski sestav. Pri tem pa je vedno pogosteje zadeval na vprašanja, ki jih na tej podlagi ni mogel rešiti ali jih je moral reševati nasilno, kakor je kasneje sam zapisal. Že tako je bil neutrujen iskalec resnice, te težave pa so ga še vzpodbujale, da je grebel prav v ta vprašanja ter se dokopal do novega temelja svojega filozofiranja, ko je odkril tudi osebek doživljanja. Spoznal je, da naši doživljaji niso le doživljaji nečesa, marveč tudi doživljaji nekoga, imajo svoje predmete, pa tudi svojega nosilca, svoj osebek, človeško osebo.

Na tej novi podlagi je sedaj začel Veber graditi svojo filozofijo: pisal je nove knjige, odkrival nove odseke stvarnosti, ki se mu je sedaj odprla, in se je tudi filozofski povzpел do spoznanja bivanja božjega, katerega mu je poprej predmetna teorija zastrinjala. Ko je napisal svojo Knjigo o Bogu, se je izpolnila napoved nekega njegovega graškega kolega, tudi učenca Meinongovega, ki mu je že tedaj napovedal, da bo še napisal tako delo, preden bo poteklo 20 let. Za nas pa je v tej napovedi nekaj dokaz, da se Vebru Bog ni nikoli docela prikrl in so ga drugi mogli v njem opaziti, čeprav je bil več ali manj zastrt in čeprav Veber kot filozof tedaj ni videl možne poti do njega.

Ta nova filozofija je bila sedaj res prava in lastna filozofija Vebrova in izviren filozofski prispevek slovenskega filozofa. Zares je zato škoda, da je bil Veber šele 55leten izločen z univerze in odtrgan od poklica, ki je vzpodbujal njegovo filozofiranje ter da najbrž za tem ni več pisal. Njegova filozofija je ostala nedokončana, njegova filozofska podoba nedognana. Kalifska modrost, da ni potrebno, kar ni že vsebovano v edino sprejeti in priznani resnici, je povzročila novo žrtev v zgodovini kulture. Slovenci pa smo bili prikrajšani za možen vstop v veliki filozofski svet.

V slovenski filozofiji je bil Veber izreden pojav. Izredno gibčen, prodoren, oster, iznajdljiv, neprenehno snujoč duh nam je prinesel tedaj moderno evropsko filozofijo in ji dal lastno smer. Prevetril je naše filozofsko ozračje, razširil naše filozofsko obzorje. Objavil je med nami 14 knjig in večje število razprav in člankov. Vzgal je na univerzi mlade filozofe. Njegovo mesto v zgodovini slovenske filozofije je nesporno.

V svetovni filozofiji pa je Veber po krivici komaj poznan. Oviru poznanju je jezik njegovih spisov, slovenščina. Goto-vo tudi še nepremagan predsodek, da je menda vsa resnica posest le neslovanskega sveta, posebej še številčno velikih narodov. Neumljivo je, da ga pozabljajo celo graški filozofi, ko je vendar z njimi stopal v filozofijo in v njihovi bližini filozofiral; graška univerza ga je celo odlikovala z izročitvijo „zlatega doktorata“. Kljub vsemu je zadnje čase izšlo nekaj knjig, ki v drugih jezikih obravnavajo Vebrovo filozofsko delo, in upajmo, da bomo še mogli brati o njem več tudi v svetovnih filozofskih delih!

o n

5. kulturni večer 20. septembra je bil posvečen spominu 30-letnice smrti pesnika IVANA HRIBOVŠKA. Pripravila sta ga literarni in gledališki odsek. Z uvodno besedo je pesnika predstavil France Papež; prebrali so v Meddobju (4. zvezek XIV. letnika) natisnjeni esej o Hribovškovi poeziji, ki ga je bil že pred meseci napisal za revijo pesnik Vladimir Kos; znani Javorškov izpad nanj je glasil dr. Tine Debeljak (iz Hvalnice zemlji, ko Jože Javoršek ob veličanju Hribovška, blati Debeljaka), ki je posredoval tudi dvojce še neobjavljenih Hribovškovih pisem iz Vetrin-ja majnika 1945; člana gledališkega odseka Pavči Eiletz in Frido Beznik pa sta brala Hribovškove pesmi. Večer je bil lepo obiskan.

6. kulturni večer je bil v soboto 4. oktobra 1975. V gornji dvorani Slovenske hiše sta nastopila lic. Franci Markež in ing. Peter Skvarča. Govorila sta o temi **BIOLOŠKA in GLACIALNA RAZISKAVANJA NA ANTARKTIKI**. Ing. Skvarča je poznan v argentinskem gorništvu kot plezalec izrednih kvalitet, ki je s svojim bratom Jožetom prvič stopil na lepo vrsto argentinskih južnih višakov; Franci Markež pa ni nov v raziskavah Antartike, saj je sodeloval pri argentinskih odpravah na kontinentalni led okrog južnega tečaja.

Pred novo izdajo **ZBRANEGA DELA FRANCETA BALANTIČA**, ki naj v prihodnjih mesecih izide, kot je napovedano, v jubilejnih publikacijah Kulturne akcije, je na 7. kulturnem večeru 8. novembra govoril urednik knjige

esejist in pesnik **France Papež**. Posebna odlika večera je bila markantno pičla udeležba v avditoriju.

Namesto 8. kulturnega večera 22. novembra – odložen zaradi naliva – je spregovoril dr. Tine Debeljak v spomin prvega predsednika SKA pisatelja **RUDE JURČEČA**.

BILANCA letošnje kulturne sezone v okviru Kulturne akcije izkazuje tedaj: 6. kulturnih večerov; 1 slikarsko razstavo (Bara Remec); 1 gledališko gostovanje (Julija v Mendoza); 1 priložnostno komemoracijo. V publicistični dejavnosti pa: 11 številc Glasa SKA; 4 zvezki Meddobja 1974 in 2 knjigi.

pisma

meddobju XIV, 4

pismo, s katerim pisec nadaljuje svojo tokijsko korespondenco, a v katerem obžaluje, da se pogovor zaradi prevelike razdalje ne more razviti v razgovor, ki bi pravilno uravnesil tehniko piščevih misli.

Dragi MED! Spet si me obiskal, z živimi rožami argentinske pomladi, sredi japonskega umiranja narave, ko postajajo barve bledeje in se tudi veter stiska k zadnjim toplim stvarjem – hvala Ti za obisk! Predlagam Ti pa nekaj sprememb, da bo Tvoj obisk še bolj izzvenel v dolg in ljub spomin, ki ga bom še rajši šel iskat na polico. Gre za prvi vtis, ki ga posreduje seznam na ovitku. Kaj ko bi nakazal na platnicah le zaglavja, ki bi jih takole razporedil: Pesem. Povest. Igra. Esej. Podoba. Kronika. Če bi katero izmed teh zaglavij ne bilo zastopano, bi jih seveda ne omenil na platnicah. Na notranji strani platnic, kjer je zdaj belina, bi pod istimi zaglavji napovedal ustvarjalca in njegovo delo. Da me prav razumeš, se ozri še enkrat na sedanjo razporeditev na platnicah: Papeževa španska stvaritev Hay un año je po svoji vsebini in melodiji pesem v čistem pomenu besede, pa na platnicah stoji zunaj Poezije in proze, kot neke vrste uvodnik ali pa celo opozorilo, da so se cene papirja neprenehoma dvigale že celo leto in da zato... Debeljakov prevod Schillerjeve Himne radosti, kljub temu, da moti kombinacija besed „za zvezd(a) zasloni“ (ki se sicer lepo rima z „milijoni“, a domišljijo paralizira), hoče biti od začetka do konca pesem, v čemer je odlika Debeljakovega prevajanja. Če spremeniš Umetniško prilogo v Podobo, posebno če bo kdaj pomenila reprodukcijo v resničnih barvah, pa se naravno uvršča v dinamiko umetniškega ustvarjanja, vsaj kolikor je dvodimenzionalen papir zmožen posredovanja. Mislim, da se skladaš z Irwinom Edmanom, ki pravi v svoji knjigi Arts and the Man, da „to, kar doživljamo, zapada omrtvičenosti. Umetnost pa mu življenje vrača. Pravzaprav... bi oživljala celo življenje, ko bi mogla v taki meri zajeti... Srečanja s stvarmi in ljudmi bi postala srečanja z glasbo, s slikami, s pesmijo. Življenje bi postalo enačba za ustvarjalno delovanje in za uživanje lepega. Vprašujem se zdaj, pod katero zaglavje postaviš Papeževe Fante, ki so prikupno in napeto pisani, a niso povest, marveč kronika spominov? Pod novo zaglavje! Npr. pod Osebne dokumente; ali pod (bolj učeno) Reminiscence.

V Fantih razodeva Papež sposobnosti za napeto in živahno nevezano pisanje; povej mu, prosim, o priliki, ki jo morda nudi argentinska kapljica, da se mora nekoč lotiti povesti. Povej mu, da lahko mirno strelja s staro argentinsko pištolo v to neprijetno mnenje, da pa sem prepričan, da je neranjljivo...

Ustaviva se še nekoliko pri tkzv. prozi. Ali se Ti morda ne zdi, da Beličičeva Drobna proza zasluži boljši naslov? Npr.: Gospod profesor in sonce. S podnaslovom: In druge zgodbe. In dasi bi si želel nekoliko več O. Henryjevske napetosti, so vendar napisane tako, da pokrajina, stvari in ljudje zaživijo. Tako, da se hočemo v njih soncu greti za sive dni. Morda pa bi kazalo ustvariti zanje (in podobne stvaritve) posebno zaglavje Svet zgodb? Tudi če Te toliki predlogi že delajo nevoljnega, dragi Med, mi moraš priznati, da dodatek še enega predloga k zgoraj nanizanim ne spremeni bistvenega položaja, kar zadeva Tvoje srce in njegovo reakcijo. Lahko rečeš z Julijo (v mojstrskem prevodu Eliotovega Koktajla): „Ah, v glavi se

mi vrti. Požirek koktajla, prosim.“ (Str. 305; mimogrede na str. 317 je pomota v imenih: Edvardu mora odgovarjati Lavinija.)

Franca Jeze kratka povest Prekrat je pisana in pripovedovana kriminalno napeto, a reakcija glavnega junaka Oskarja Kormanca ni opisana dovolj umljivo: v začetku zgodbe prevladuje pri Oskarju negotovost, ki se za nas bralce in poslušavce naenkrat sprevrže v najostrejšo reakcijo, čeprav iz poteka dogodkov ni mogoče uganiti totalitarnega značaja nove vlade; množica vojakov še ne pomeni totalitarnosti, kvečjemu dobro organizacijo odnosno vojaški značaj nove vlade. Razen tega se Oskar lahko razmeroma brez težav poda v tujino, kar bi mu resnično totalitaren sistem rafinirano onemogočil. Erika je tako simpatično podana, v kretjah in besedah, da sem se bal, da so jo aretirali, preden jo je Oskar mogel odpeljati na varno; zato sem sredi zgodbe preskočil na konec, da vidim, ali še živi na isti prikupen način; tako delam zmeraj, kadar berem res napeto povest. A zanima me, kje se povest dogaja.

Franc Jeza je prispeval tudi zanimiv esej v dveh delih. Kljub globini misli in duhovitem slogu bi si tu in tam želel nekoliko več tolmačenja, čeprav pisanega v istem lahkem, poljudnem, esejističnem tonu; navsezadnje ostane skupen jezik tkzv. Slovanov problem, ki ga je treba razvozlati, posebno kot pravi esejist: „... da družji slovanske narode samo pripadnost isti jezikovni skupini... je bolj posledica geografije kot česa drugega.“ (Str. 286). Ali se res vsaka jezikovna pripadnost da reducirati na zgodovinsko pogojeno geografijo? Zanimivo bi bilo primerjati starodavni keltski jezik s slovanskimi prvinami... na Irskem so mi zatrjevali, da so stara keltska imena za reke enaka po končnicah slovanskim imenom rek (Donava, Sa-va, Dra-va). Morda pa smo Slovenci bolj ilirski kot pa skandinavski? Naj omenim še razpravo, izšlo l. 1971 v Londonu izpod peresa litvanske profesorice Marije Gimbutas: The Slavs. Takole povzema na str. 79 (knjiga ima 240 strani) nekaj svojih zaključkov (v mojem prevodu): „Moramo torej zaključiti, da zgodovinski, arheološki in jezikovni viri govore o slovanski prvini na starem proto-slovanskem ozemlju. Viri sovpadajo z dobo rimskega cesarstva na vrhuncu. Toda zaradi političnega zatiranja in zaradi močnih vplivov z juga in severovzhoda, slovanska kultura ni mogla ne rasti ne se uveljaviti. Slovani so se obdržali pri življenju in razodeli svoje skrite moči v sledečih stoletjih, to je, v dobi slovanskih selitev.“

Dragi Med – ali si zmožen dojeti lepoto podob Bare Remčeve, v črnobeli razsežnosti? Meni se to ne posreči. Posebno me zanimajo barve Potopljene Atlantide, a kaj, ko so vse reprodukcije le v črnobeli dimenziji štirinožcev! Predlog: namesto štirih črnobelih fotografij: za enake stroške eno z izvirnimi barvami... Ti stopam na živce? Ti si močan. Sprejmi kot zmeraj najprisrčnejše pozdrave od tokijskega dopisnika. Tvoj

vladimir kos

Tokio, 10. novembra 1975.

POGOVOR S HROMIM MUČENCEM

Ob tridesetletnici nasilne smrti Narteja Velikonje, ki se je spominjamo letos, dasi nam točen datum in kraj nista poznana... Doma danes o Velikonjevi smrti molčijo. Morda jih je sram ob misli, kako so takrat nedolžnega hromca vlekli na morišče.

Misli, Avstralija, avgust 1975

Dišeče japonske olive oranžno cvetijo,
tako da od vonja pozabimo, da je jesen.
In sonce je košček limone in veje drhtijo:
v morja se očeh spet zablistal smaragdov je sen.

So tudi v nebesih, gospod, krizanteme ob poti?
Je v pesmi selivk z radovednostjo – krik kot pri nas?
To vem le, da njive ležijo v ljubezni lepoti;
da k oknu večera ne lepi se zlobe obraz.

Že trideset let je, gospod; se spominjate Mesta?
Morivci so spletli Vam trnovo krono časti.
Še zmeraj se vije ob Reki zaslužjena cesta.
Le palice Vaše na kamnih dvorišča več ni.

In mnogi so Vaše ime si v srce pokopali:
naj sveti skoz naroda dolgo, železnato noč.
Od njih Vam prinašam pozdrave k samotni obali,
še preden se ladje za letos obrnejo proč.

Tokio, 13. oktobra 1975

Vladimir Kos.

iz vrednih knjig

franc sodja: glejte, že sonce zahaja

trije izrezi iz knjige, ki je nedavno izšla v buenos airesu

SREDI NOVOSTI

Še v cerkvenem življenju smo se znašli pred problemom: novosti. Pa kdaj jih bo že konec in čemu os potrebne, pa da je bilo staro boljše, pa kaj si bodo še izmislili... in vsak lahko kar naprej našteva te litanije vseh, ki načelno ostanejo pri starem. V tem ni nobene veličine. Včasih je samo trma.

Tudi star človek se lahko prilagodi novostim in jih je vesel in gre z življenjem in spreminjanjem. Hkrati pa ve, da novo ni že zato dobro, ker je novo, ne staro zato slabo, kar je staro.

Modrost starega človeka je prav sredi novosti potrebna. Treba je ločiti pleve od zrnja. Pa tudi ločiti novotarje, ki iščejo novosti le zaradi razkazovanja samih sebe, od onih, ki iščejo nova pota iz ljubezni do človeka, ali, če smo na krščanskih tleh: iz ljubezni do Cerkev, do božjega kraljestva. Takšni ljudje so v nevarnosti, da jih ne bodo razumeli, da jih bodo obsodili, a vendar gredo svojo pot in človeštvu bodo veliko lepega prinesli. Kdor pa sebe išče, bo v sebi obtičal. In prej ali slej bo zagrenjen stopil za zaveso.

Koliko starih ljudi je nesrečnih samo zato, ker ne prenesejo novosti. Pa so sami krivi. Zakaj niso tako gibčni in ne sprejmejo razlogov za novo? Zakaj ne pokažejo toliko prožnosti duha in odprtosti srca, da bi preskusili, preden odpro usta? Obgodnjati vse vprek je pač najlažje delo. A za to ni treba drugega kot nekaj nepremišljenih besed. To pač ne gradi lepe starosti.

Prav stari moramo biti zdaj sredi sveta z vsemi njegovimi novostmi. Nihče nam ne bo zameril, če nam je vseh klasična glasba; a pustimo mladim, naj se povesele ob popevkah, dokler se jih ne naveličajo.

Tudi za novosti imejmo dobrohotno srce.

PRIJATELJICA KNJIGA

So ljudje, ki so vse življenje brali le na polju in v gozdu. Globoko so razumeli šepet narave. So pa ljudje, ki so vse življenje radi brali knjige, a velikokrat za branje ni bilo časa.

Zdaj je čas, posebno če moči že precej opešajo.

Star človek zna ceniti knjigo, ker mu je res prijateljica in ob njem tudi takrat, ko je čisto sam.

A tudi na starost si je dobro izbrati pravo knjigo. Tudi staremu človeku mora knjiga nekaj dati, nekaj pomeniti. Mora biti taka, da jo je vredno brati. Danes je na trgu toliko knjig – znanstvenih, poljudnih, leposlovnih, – da je izbire za učene in preproste na pretek.

Živeti samo od dnevnega časopisja in televizije, plitvi. Vedno nam bo potrebna globoka knjiga, ki nas sili k premišljevanju, ki nas zaposli, ki nas bogati. Zato je važno, kaj beremo.

Pa tudi kako beremo. Samo hlastanje iz radovednosti dostikrat – posebno starega človeka – utruja. Saj mu je slednjič dan čas za mirno, premišljeno branje. Kakor se moramo naučiti uživati lepoto cvetočega vrta, tako se moramo naučiti uživati lepoto knjige. Zlasti izobražencu na stara leta postane njegova knjižnica cvetoč vrt, kjer se spreha dan na dan.

SAM – ODPRTA KNJIGA

Trpljenje je poslednja priprava na večnost. Ko hite mimo naših dušnih oči prejšnja leta, ko se nam odkriva resničnost našega življenja vse bolj jasno, kot pa smo jo videli v šumnih letih, nam je razumljivo bolj in bolj, da je prišel čas očiščevanja. Čim več tega očiščevanja opravimo na zemlji, manj ga bo treba v večnosti.

Odložili smo vse. Morda smo odložili tudi knjigo. Včasih zmoremo samo še rožni venec držati v rokah. Kmalu morda tudi tega ne bomo mogli več. Tedaj pa nam ostane samo trpljenje.

Trpljenje odpre knjigo našega jaza. Morda beremo veliko lepih strani. Pa so tudi slabo izpisane in z madeži izkazane strani. Hvala Bogu! Nismo odšli kar tako mimogrede. Ostane nam starost in v starosti trpljenje. Vse je šlo, ostala sta samo trpljenje in knjiga lastnega življenja.

Pokora! Kako težko slišimo v življenju to besedo, čeprav nam jo Cerkev neprestano ponavlja. Zdaj nam je ostala samo še pokora. Čas, da nadomestimo, kar smo opustili; da popravimo, kar smo napak storili.

Kdor mirno pa iskreno bere v teh urah samega sebe, bo za vsak dan trpljenja Bogu hvaležen.

ŠE ni dolgo, kar je Baragovo misijonišče v Lanusu pri Buenos Airesu poslalo v slovenski svet prvo Sodjevo knjigo sodobnih napotkov, meditacij in aforizmov „Lepo je biti mlad“. Knjiga je – ob izidu smo njen pojav v Glasu glorificirali – doživela velik uspeh. Celo v matični Sloveniji. Namenjena je bila prvenstveno mladim ljudem, a so tudi odrasli, še posebej pedagogi in vsi, ki imajo opraviti z mladino, vneto segli po njej. Verjetno je uspeh avtorja opogumil, da se je lotil pisanja novega podobnega dela, namenjenega starim, v življenjsko zimo stopajočim ljudem. Simbolno je novo knjigo, ki je pred dobrim mesecem tudi izšla v založbi Baragovega misijonišča (155 strani) naslovil GLEJTE, ŽE SONCE ZAHAJA... Publikacija obseže čez sto prikupno, v čednem jeziku napisanih življenjskih napotkov, meditacij o starosti, o poslanstvu starega človeka v svetu, o njegovih nujah in muhah, o veliki vrednosti starosti, o vsem, kar razumnega človeka pred vstopom v življenjsko zimo začenja skrbeti; mnogokrat svojemu tuhtanju ne najde pravega odgovora – knjiga je cela galerija teh odgovorov. Sodja odgovarja na mnoga vprašanja starega človeka zrelo, dognano, neprislusno, prvenstveno kot pedagog in duhovnik. Pisanje je oslikano z mnogimi primeri in podobami iz življenja. Posebno patino dajejo posameznim tekstom uvodni aforizmi velikih svetovnih modrecev, spisovateljev, umetnikov, tudi izreki iz Sv. pisma, vsi ubrani na temo, ki jo odstavek obravnava. Bogate so tudi številne umetniške fotografije, kar prikupnost publikacije le poudari.

Knjigo je avtor v uvodnem zaglavju „De se razumemo“ takole predstavil:

»Smisel te knjige je prav v tem, da bi starim ljudem pomagala živeti starost srečno in jo dokončati z dostojanstvom človeka, ki življenje ljubi; in tudi z vero kristjana, ki se mirno zaveda, da se polnost življenja začne šele tedaj, ko s smrtjo dopolnimo svojo življenjsko nalogo.«

Pa spet:

»To ni knjiga, ki se bere od prve do zadnje strani kot poceni roman. Vseeno je, kje začneš, kje jo odpreš. Ena stran je več kot dovolj... Pojdi mimo pomilovanja mladih. Ne ustavljaš se ob spogledovanju odraslih. Svet je lep! Življenje je lepo! Tudi zate. Kako odlično bi bilo, če bi lepega dne odložil knjigo in se samemu sebi prisrčno nasmešnil. – Ne vem, komu bo prišla knjiga v roke. Vsakemu bi želel stisniti desnico. Vsakemu bi želel pogledati iz oči v oči, iz starčevskih oči v starčevske oči. In kot prijatelja bi korakala večnemu dnevu naproti. Vseeno, kako in kdaj: Bog ima svojo uro in svoj koledar. Glavno je: Preživeti morava lepo starost!«

FRANC SODJA, lazarist, rektor Misijonskega zavoda Baragovega misijonišča, tudi redni član teološkega oddelka Slovenske kulturne akcije, je s svojo novo knjigo opravil veliko dobro delo: izpolnil je občuteno vrzel, ki je zevala v slovenskem duhovnem slovstvu v zdomstvu. Res, manjkala je knjiga premišljanj, uvidov in zaznanj o starosti, ki bo v pomoč ne le starim ljudem – ti jo bodo zanesljivo z radostjo prebirali – marveč vsem, ki nam je pri srcu osončenje in oplemenitenje življenja v zdanjem brezdušnem potrošniškem veku, ki – kot se zdi – zavrača vse, kar je višjega, duhovnega: kot da je življenja smisel le današnji dan! Na skopo odmerjenih straneh je pisec s svojsko miselno prodornostjo in dokaj osebnim oblikovnim slogom – vsa čast mu! – razpredel pred pozornim bralcem zamotano mrežo starostne problematike v njenih najmanjših tenjah, z vsemi za in proti, s pogumnim in možatim neprikrivanjem resničnosti, pa ne z manj vernim zaupanjem v transcendentnost človekove zemске poti tudi v starosti – ali morda: prav v starosti!

Pisatelju smo za novo knjižno delo hvaležni. Slovenska kulturna akcija pa mu ob najnovejši stvaritvi z zadoščenjem čestita.

n j

o nas pišejo

KLIC TRIGLAVA O SLOVENSKI KULTURNI AKCIJI

Ugledni evropski politično neodvisni slovenski mesečnik KLIC TRIGLAVA, ki že 28 let izhaja v Londonu, je septembra letos v 433. številki na naslovni strani objavil uvodnik z naslovom „Slovenska kulturna akcija“. Na naslednjih petih straneh pa prinaša daljše premišljanje o naši ustanovi, ki stopa v novo desetletje. Spis dobrohotno opozarja SKA na nekatere spodrsiljave v preteklosti – po mnenju piscev! – in daje pobude za prihodnost. Podpisala sta ga „Naša sodelavca“ (Klica Triglava), ki ju je uredništvo ob našem jubileju v to naprosilo. V uvodniku je med drugim zapisano:

Z letošnjim letom je stopila Slovenska kulturna akcija, ki ima sedež v Buenos Airesu, sodelavce in člane pa po širnem svetu, v tretje desetletje svojega delovanja. Dvajset let zelo plodne in mnogostranske aktivnosti zares ni majhna reč in ustanova zasluži polno priznanje vse slovenske javnosti.

Razvoja Slovenske kulturne akcije nikakor ne gre podcenjevati ali omalovaževati. Že od začetka našega narodnega življenja se bje boj med resničnimi kulturnimi vrednotami in lažno kulturno pobeljenostjo. Spričo žalostnega stanja slovenske kulturne Pepelke v domovini je torej poslanstvo slovenske svobodne kulture v svetu tem večjega pomena. Nikakor ne smemo pozabiti, »da nas je kot narod, kot svobodne ljudi, živčje v nesvobodi, osvobodilo samo naše kulturno in slovstveno delo, ki je tudi sestavljalo hrbtnico vsem onim, ki so v zmedii časov ohranili vero v individualno in narodovo duhovno svobodo«. Zaradi tega je torej za naš narodni obstoj življenjsko važno, kako svobodno raste naša kultura in koliko odpora je zmožna nuditi vsem vabljuvimi sirenami, ki jo

hočejo pod različnimi oblikami spraviti najprej na stranpot in potem v duhovno suženjstvo. Ni važno, koliko zagovornikov trenutno ima: tudi Trubarja, Prešerna, Levstika in Cankarja je sprejela le manjšina, ko so se pojavili.

Vendar pa ne gre samo za kulturo v okviru Slovenske kulturne akcije. Boj se bje na vsej črti, in v mnogočem je izid tega boja recimo v Avstraliji ali v Angliji, pa tudi v Trstu, Celovcu in v Gorici odvisen od tega, kako se bo bitka iztekla v Argentini. V bistvu akulturni in nazadnjaški svobodo uničujoči nasprotnik napada na široki črti, s surovimi metodami ali prikritimi oblikami. Tam, kjer ni uspela infiltracija, se posluži klevete ali laži, in kjer prilizovanje ni rodilo sadov, se loti na zunaj nedolžnih gesel, na katera lovi naivne kaline, ki iz miselne enostavnosti ali interesnih nagibov nasedejo. Če so se maloštevilni Slovenci v Britaniji vsako leto na svoji prireditvi spomnili surovo pobitih protikomunistov, potem je bilo treba podtakniti idejo, da na prireditvi »slovenskega dneva« ne sme biti politike... in razkol v sicer miselno dokaj enotni emigrantski skupini je bil tu. Ali da v Avstraliji zadostujejo emigrantom le družabne organizacije, če posebej v nebo vpijočih primerov na Tržaškem in Goriškem sploh ne omenjamo. Ideja o »enotnem kulturnem prostoru« more biti zdrava, lahko pa je le preračunana igra, s katero naj bi zatrli svobodno idejo.

Iz teh razlogov je torej važno, sila važno, kako deluje Slovenska kulturna akcija in če bo doživela izhod iz krize drugega desetletja v triumf tretjega. Njen problem namreč je in ostaja v bistvu problem svobode.

važno sporočilo

uredništvo GLASA vabi in prosi vsa uredništva periodičnih listov, revij in drugih tiskov, pa tudi vse založbe, ki svoje publikacije pošiljajo v zameno za naš list in revijo, da svoje pošiljke naslavljaajo poslej le na naslov urednika GLASA: – Zapiola 1723, I D, Buenos Aires, Argentina – Prejem izmenjanih tiskov bomo poslej sproti potrdili v Glasu, pri revijah tudi z navedbo vsebine; pri knjigah pa bomo poskrbeli za kritično oceno.

odmevi o naših knjigah

Ne dolgo tega je SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA poslala v svet prvi dve knjigi jubilejnega letnika. To sta Marijana Marolta življenjepisna povest JOŽE PETKOVŠEK, pa Franceta Kunstlja šopek novel in črtic zvan BUTARA. O obeh publikacijah so nekateri slovenski listi v Argentini in v zamejstvu že objavili prva, ugodna poročila. Da svoje bravce in prijatelje znova opozorimo na oba vredna tiska, poročila o obeh posredujemo v ponatisu.

O MAROLTOVEM PETKOVŠKU

O Marijana Marolta posmrtnem tekstu je pod naslovom **Marijan Marolt: Jože Petkovšek** (življenjepisna povest) buenosaireski slovenski tednik Svobodna Slovenija objavil 30. oktobra 1975 poročilo, ki ga je podpisal M. K. Bere se takole:

Marijana Marolta poznamo kot neumornega kulturnega ustvarjalca – umetnostnega zgodovinarja, organizatorja in kritika, poznamo ga pa tudi po njegovih zabavnih leposlovnih spisih polnih življenjske vedrine in sočnega humorja. Kdor bo iskal humor tudi v njegovem zadnjem življenjskem spisu, bo razočaran. Marolt opisuje življenje Jožeta Petkovška od njegovega otroštva do zrelih let resno in stvarno, kar je docela v skladu s tragičnim koncem slikarja Petkovška – v blaznici.

Marolt se v Petkovškovem življenju zamudi tudi pri zamotanem Petkovškovem rojstvu. Njegova namigavanja, da Petkovšek ni bil krvni sin svojega očeta, ampak svojega polbrata Matevža, se zdijo prepričljiva. Iz Maroltovega opisovanja dobimo vtis, da je bil Petkovšek že v mladih letih neuravnovešen človek. Verjetno ga je preganjal tudi občutek manjvrednosti; le tako si moremo razlagati, da je sam uničil del svojih slik. Vsekakor je Maroltov spis dragocen prispevek k življenjski podobi slovenskih slikarjev v preteklem stoletju. Saj nas Marolt mimogrede seznani tudi s slikarico Ivano Kobilico ter slikarji Azbetom, Veselom, Jurijem Šubicem in Matejem Strnenom, kar daje knjigi poseben poudarek.

Najosnovnejše načelo zgodovinarja je: služiti resnici. Tega se je Marolt vestno držal vse življenje. V skladu s tem nam v svojem spisu nikjer ne pove, ali smatra Petkovška za samoniklega umetnika ali ne. Da je bil Petkovšek nemiren duh, ki nikjer ni našel obstanka, je razvidno iz njegovih študijskih let. Šel je najprej na slikarsko akademijo v Benetke, kjer pa se ni mogel zasidrati. Preselil se je na slikarsko akademijo v München, nato pa ga je umetniški nagib gnal na slikarsko akademijo v Pariz, odkoder se je pozneje vrnil domov. Tako je ta večni nemirni duh iskal ravnotežja v sebi in izven sebe – in ga ni našel nikjer.

Približno leto dni pred smrtjo sem Marolta obiskal na njegovem domu. Našel sem ga že dokaj betežnega. Med nama se je razpredel naslednji pomenek:

„Ali kaj pišete?“ sem ga vprašal. „Pišem,“ je pritrdil. „Kaj pa?“ sem poizvedoval. „Roman iz umetniškega življenja,“ mi je pojasnil. „Za tukajšnje brave?“ „Seveda, za tukajšnje; misli pa sem predvsem, da utegne priti prav tudi onim doma. Tam je Petkovšek neizmerno porastel, izdali so znamke z njegovimi stvaritvami in dobil je ulico sredi Ljubljane. Pravega življenjepisa pa nimajo. Jaz, moramda vem največ o njem, in ker tega ne morem podati v znanstveni obdelavi (dokumenti so ostali doma), ga podajam v leposlovnih oblikah.“

Tako je dokončal v mislih na dom to „povest“, ki ni povest, življenjepis pa in označba Petkovškovega dela in analiza njegovih stvaritev.

Ne pa sodba o njem. To človek lahko sam določi na podlagi večine slik, ki so ohranjene in so reproducirane v knjigi. Predvsem pa to vrzel izpopolnjuje dr. Rajko Ložar iz USA, ki je napisal za to knjigo dve študiji: eno o Petkovšku, kjer podaja objektivno sodbo znanstvenika o njem, drugo pa o Marijanu Maroltu kot umetnostnem zgodovinarju v domovini. S tem drugim člankom pa je Ložar že začel drugi del knjige, ki je posvečena spominu pokojnega pisatelja M. Marolta. Knjigo izdaja namreč SKA v spomin njegove triletnice smrti (1972), povest pa predvsem iz pietetnega razloga kot zadnje njegovo delo. Kot posebno spominsko pozornost pa je smatrati monografično študijo dr. Tineta Debeljaka o Marijanu Maroltu kot kulturnem delavcu in pisatelju v zdomstvu. Napisana je z velikim zbirateljskim trudom (50 strani) in s toplo ljubeznijo. Iz nje je razvidno, kako požrtvovalen kulturni delavec je bil Marolt in kako neprekosljivo plodovito je bilo njegovo pero.

23. oktobra letos je oceno o Maroltovi knjigi z naslovom **Maroltova knjiga o slikarju Petkovšku** objavil tudi tržaškogoriški Novi list. Oceno je podpisal f.j. Piše kritik:

Slovenska kulturna akcija v Buenos Airesu je poslala v svet svojo novo knjigo: »Jože Petkovšek«, življenjepisna povest. Avtor dela je zdaj že rajni umetnostni zgodovinar in pisatelj Marijan Marolt. Poleg tega vsebuje knjiga še študijo o slikarju Jožetu Petkovšku, ki jo je napisal dr. Rajko Ložar, dalje Ložarjev spis o Marijanu Maroltu kot umetnostnem zgodovinarju v domovini in spis dr. Tineta Debeljaka »Marijan Marolt, človek in kulturni delavec v zdomstvu«. Vsi ti spisi s precejšnjim številom črno-belih reprodukcij Petkovškovih slik in s fotografijami so nanesti kar zajetno knjigo s 300 stranmi. Natisnjena je na finem papirju, kot ga drugače nismo vajeni pri slovenskih knjigah, kar je največ zasluga Baragove tiskarne v Buenos Airesu, osnutek za ovitek pa je delo Andreja Makeka. Zanj je porabil kot glavni motiv jugoslovansko jubilejno znamko o Petkovšku. Naj še omenimo, da je knjigo uredil Tine Debeljak.

Glavni del knjige je seveda Maroltova življenjepisna povest o Petkovšku. Da se je lotil Marolt ravno povesti o Petkovšku, ni nič čudnega, ker je bil Petkovšek doma v istem kraju kot Marolt, namreč na Verdu pri Vrhniki. Marolt je bil rojen sicer štiri leta po Petkovškovi smrti – ta je umrl 1898 – toda ker je bila slikarjeva domačija v njegovi soseščini in ker je bil Petkovšek velik čudak – umrl je v blaznici, – čudaška pa je bila tudi vsa njegova družina in se je zato med ljudmi veliko govorilo o njej, se je gotovo že v rani mladosti začel zanimati za tega svojega nenavadnega in slovitega rojaka. Med študijem umetnostne zgodovine se je njegovo zanimanje za Petkovška še povečalo in tako je napisal o njem študijo, najbrž kot seminarsko nalogo, ki jo je objavil leta 1924 v Zborniku za umetnostno zgodovino. Nedvomno je imel v mislih kako večjo monografijo o Jožetu Petkovšku kot predhodniku moderne umetnosti pri Slovencih, toda vojna in begunstvo sta mu to preprečila. V Argentini ni imel na razpolago gradiva za monografijo, ni mogel več do Petkovškovih ohranjenih del. Zato pa je želel napisati o njem vsaj življenjepisno povest, morda po vzgledu takih življenjepisnih povesti o Van Goghu, Gauguinu in raznih drugih slikarjih, ki so se priljubile tudi slovenskim bralcem. Kako zelo mu je bila ta povest o Petkovšku pri srcu, dokazuje dejstvo, da jo je pisal že na smrt bolan, potem ko je napisal prva poglavja že leta 1953. Na srečo jo je utegnil dovršiti, čeprav se ji pozna ta skrajni pisateljski napor, zlasti v tem, da neprestano prehaja iz povestnega sloga v pravi življenjepis in obratno. V tem je njena slabost, a tudi neka odlika, čeprav se to čudno sliši. Za življenjepis je imel namreč pisatelj pri roki preveliko podatkov: moral bi bil brskati po arhivih v domovini in tudi drugod, česar ni mogel. Če pa bi se bil preveč prepustil fantaziji, bi bil lahko zašel precej proč od resnične Petkovškove življenjske zgodbe. Tako pa dobimo pri branju njegove povesti zelo realno in hkrati literarno podano podobo Petkovškove osebnosti in razmer, v katerih je zrasel in živel. Vse to je napisano tako, da spominja na filmski scenarij.

Užitek je prebrati tudi oba spisa Rajka Ložarja, o Petkovšku in Maroltu, in spis Tineta Debeljaka »Človek in kulturni delavec v zdomstvu«, o Maroltovem življenju in delovanju v Argentini. Tudi ti trije spisi imajo veliko kulturno-zgodovinsko vrednost, tembolj ker najdemo v njih mnogo več, kot bi sklepali po naslovih, obenem pa so dokazi, z Maroltovo povestjo vred, kaj pomeni slovenstvo našim ljudem v daljnem svetu in kako močno živi v njih.

O KUNSTLJEVI BUTARI

Mladinski pisatelj Mirko Kunčič je za buenosairesko Svobodno Slovenijo (6. novembra 1975) napisal kritično oceno ob izidu knjige črtic in novel Franceta Kunstlja BUTARA. Njegov zapis v celoti objavljamo:

Slovenska kulturna akcija je kot svojo 93. publikacijo izdala izbrane spise pisatelja Franceta Kunstlja, da bo tako vsaj v zdomstvu znan in priznan, ko so ga doma pogreznili v senco molka in pozabljenja. Tako si je pokojni pisatelj nazadnje le priboril svoj prostor na soncu – izven domovine, pod južnim križem...

Sorodnost med Kunstljem in Mauserjem je opazna. Vendar

– Mauser je bolj sočen, razgiban, v večerniških povestih dramatično napet. Kunstelj je bolj umirjen, mestoma natrpan, razgneten v širino. Vse to zgolj subjektivno gledano. Mauser z enim samim jedrnatim stavkom pove več, kot kak nespreten pisar z dolgovoznim, umetno razblinjenim odstavkom, ki je za potrepeljivega bralca prava muka.

Kunstelj je v svojih črticah tako vsebinsko kot oblikovno zelo raznolik. Ponekod se pogloblja do bolečine. Njegovi junaki so predvsem delavci, kajzarji, polgruntarji in gruntarji v nenehnem zagrizenem boju z zemljo in ljudmi. Zaključek zgodbe „Tisto pomlad“ je – vsaj zame – psihološko neutemeljen. Tako enostavno, idilično se ne rešujejo spori v naših domačijah zaradi tuje krvi, ki se nasilno vrine v družino. Mauser bi iz tega skoval razburljivo kmečko dramo. Pa to je malenkostni pisatelj spodrsrljaj, ki ga druge vrline črtice globoko odtehtajo. Nekatere črtice so skorajda mračne, otožne, vendar s primesjo sproščenosti in vedrine.

Ganljivo lepa, pretresljiva je novela „Na stopah“. To je zgodba o pohablencu, ki se – zaprt v svojo samoto in svojo nemir – tolče skozi življenje in naivno veruje v ljubezen, ki je zanj tako daljna, tako nedosegljiva.

Kunstelj v svojih črticah poseže tudi v Pregljev duhovni svet, kjer nastopijo častitljivi mašniki-čudaki, ki ljubijo, omahujejo, molijo, trpe – „bolno“, „blodno“, „vedro“, „trudno“, „bridko“, da hudobno kopiramo Preglja. Te besede namreč silno pogosto zasledimo v njegovih spisih – Bog mu daj dobro, nemirnemu romarju!

Kazno je, da je Kunstelj izšel iz Velikonje in Jalna; njegov glavni vzornik pa je bil nedvomno Finžgar. Toda do Finžgarja je dolga, naporna pot! Saj je kulturni zgodovinar dr. France Koblar v opombah k Finžgarjevimi izbranim spisom s tiho resignacijo izpovedal: „Skoraj trpko je spoznanje, da je s Finžgarjem šel od nas zadnji oblikovalec veličastnosti slovenskega ljudskega jezika.“ Pisatelj Kunstelj je po sili razmer obstal sredi poti – pod goro, vrh katere mogočno stoluje Cankarjeva, Pregljeva in Finžgarjeva krajevska beseda...

Bil je vzoren domobranski kurat, zvest pričevalec Gospodov, klicar svojega nepotešenega hrepenenja do zadnjega diha. Mučenik ob Velikonju, Balantiču, Hribovsku in mnogih drugih, ki niso mogli razviti svojih talentov – na dnu kraških in kočevskih jam...

Demonske sile komunizma so pisatelju sredi rasti in zorenja pretrgale nit življenja. Tako mu ni bilo dano, da bi nam povedal svojo zadnjo besedo iz prepolne duše. Njegovo srce je izkrevavelo – in vendar živo utripa med nami. Njegov ogenj je ugasnil – in vendar nam kot bakla sveti skozi noč. Da, domobranski kurat, pričevalec Gospodov, glasnik ljubezni in trpljenja – je živ vstal iz svojega strašnega, neznanega groba, in stoji mlad, lep, nasmejan, od sonca oblit pred nami – s plodovi svojega nesmrtnega duha. Ubili so mu telo, duha mu niso mogli zlomiti.

Poglavje zase je knjigi priključena „Beseda o pisatelju“ dr. Tineta Debeljaka. Napisana je s plemenitim namenom, da nam predstavi živega in mrtvega pisatelja.

Kunstljeva zbirka črtic je prijetno čtivo za vse, tudi za takšne, ki so literarno nekolikanj zahtevnejši. Zato jo toplo priporočamo v nakup. S tem se oddolžimo spominu pisatelja, ki je tako tragično končal svoje mlado, nadebudno življenje.

Smer v Slovensko Državo, ki izhaja v Buenos Airesu, je v številki z dne 75. oktobra 1975 objavila poročilo o Kunstljevi BUTARI. Nepodpisani kronist je ob izidu knjige zapisal:

DUHOVNIK in domobranski kurat FRANCE KUNSTELJ, ki je v zgodnjem poletju 1945 po izročitvi slovenske do-

mobarnske vojske Titovim partizanom bil v teharski komunistični klavnici z odbitimi zapestji in z iz bodeče žice spleteno krono na glavi po strašnem mučenju ubit z drugimi slovenskimi mučenci, bi danes bil med najboljšimi slovenskimi pisatelji. Dokaz za to trditev je zbirka njegovih novel in črtic, ki jo je Slovenska kulturna akcija pornovel in črtic, ki jo Kulturna akcija pod uredništvom dr. Tineta Debeljaka z naslovom Butara izdala kot svojo 93. knjižno izdajo. V Besedi o pisatelju pravi urednik, da bi ta zbirka morala iziti v Ljubljani že spomladi 1945, pa je bila v divjanju onih dni uničena prav tako kot njen pisatelj, obenem z nekaterimi drugimi, ki so v letih revolucije upali s pisano leposlovno besedo izpovedati svojo vero v krščansko tradicijo slovenske narodne zavesti. Na Primorskem rojen, na koncu že napol hromi pisatelj Narte Velikonja je zlasti zaradi svoje knjižice Malikovanje zločina moral iz bolniške postelje pred naščuvano in pobesnelo drhal „ljudskega sodišča“ in od tam na morišče, že dve leti prej je „v ognju groze“ zgorel pesnik France Balantič, v letu 1945 pa je neznankje in neznanokam izginil gorenjski domobranec, pesnik Ivan Hribovšek. Narte Velikonja je padel v prisilni grob že kot desetletja priznan pisatelj, Balantiču, Kunstlju in Hribovsku pa je mnogo obetajoč literarni vzpon pretrgala komunistična revolucija, v svojem sovraštvu do vsega slovenskega in krščanskega. Narte Velikonja je v svojih medvojnihih spisih, zlasti pa v Malikovanju zločina, ostro obsodil komunizem in revolucijo, tudi iz Hribovškovih pesmi odseva groza onih dni, v Kunstljevih novelah in črticah pa ni sledu o dogodkih tistih let. Napisane in objavljene so pač bile že pred pričetkom druge svetovne vojne in v njenih prvih letih večinoma že pred pričetkom revolucije, razen Na Stopah, ki je izšla v Slovenčevem koledarju pozimi 1944.

Po mučnem nihanju med raznimi poklici se je Kunstelj odločil za duhovništvo, da bi v najtesnejšem vsakodnevem stiku s preprostimi ljudmi na deželi mogel s pisateljevanjem služiti Bogu in slovenskemu narodu.

Pričujoča zbirka je dokaz, da je že pred posvetitvijo v duhovnika v svojem začetnem literarnem ustvarjanju hodil po tej poti. Z nekaterimi redkimi izjemami je motive za objavljene novele jemal iz življenja preprostih ljudi v hribovskih vaseh svojega rojstnega okoliša. Vedno živahno s pristnimi krajevnimi izrazi obogateno gladko tekoče razpredanje svojih zgodb je poživljal z vpletanjem v letih doživetih krajevnih običajev cerkvenega leta. Običaji kot koledovanje, nabiranje preše, sestavljanje butar za cvetno nedeljo in še mnogi drugi iz slovenske krščanske tradicije so nanizani skoraj skozi vse njegove zgodbe.

Kunstljeve zgodbe razodevajo globoko usmiljenje do človeške revščine. Njegov veliki rojak Ivan Cankar je svoje trpine nastanil na „klancu siromakov“, Kunstljevi slepci, kruljavi, grbasti, brezposelni, prevarani, zaradi svojih telesnih napak zaničevani ali preganjani, na obrobek družbe potisnjeni reveži pa svoje življenjske butare nosijo po mrzlih podstrešnih stanovanjih, po vaških poteh in skednjih, povsod, kjer jih je pisatelj odkril v svojem iskanju pravice.

Značilno za Kunstljeve novele je, da se vse končajo srečno, s spravo med sprtimi, s poboljšanjem slabih, z zmago pravice nad povzročeno krivico, iz človeške slabosti storjenemu grehu sledita pokora in odpustanje. Ne gre mu za umetniško dovršeno zgradbo novele, zanj je važna zmaga dobrega nad zlom, ljubezni nad sovraštvom; iz vseh njegovih novel žari ljubezen do ljudi, brez ozira na njih duhovno ali telesno pohabljenost.

BUTARA je pač najlepši spomenik, ki ga je Slovenska kulturna akcija mogla postaviti slovenskemu duhovniku, pisatelju in mučencu za njegovo v teh novelah tako iskreno in preprosto izraženo vero v pravico in resnico in dobroto človeka.

naročnina

ki smo jo lani najavili za jubilejni dveletnik naših publikacij – 6 knjig, 8 zvezkov revije Meddobje in 24 števil mesečnika Glas SKA – se ni zvišala, četudi so tiskarski stroški v Argentini poskočili do zvezd; in bo do še! Ob tem prosimo, kot smo že omenili, razumevanje naročnikov in prijateljev, da v danih možnostih podpro s posebnimi darovi naša prizadevanja. Nobeno delo v Kulturni akciji ni honorirano; več: avtorji in ustvarjalci ponajvečkrat prispevajo lepe zneske iz lastnega žepa, da zmoremo to, kar vam nudimo v tiskani, govornici, pojoči in naslikani besedi. Za nami ni ne partije, ne vlade, ne poslaništva, ki bi nam vsak mesec odmerjali mastne zneske za politično propagando njim v prid. Vse naše delo je plod nesebičnosti slovenskega ustvarjalca v svobodi, ki se zaveda svojega poslanstva in daje vse, ne da bi za to pričakoval pohvale in nagrade.

IZŠEL JE

4. ZVEZEK XIV. LETNIKA

revije

meddobje

uredil in opremil

FRANCE PAPEŽ

PROZA IN POEZIJA: FRANCE PAPEŽ, HAY UN AÑO *
VLADIMIR KOS, VEK BREZ LADIJ; NEKEGA MAJSKEGA JUTRA TOKIJSKE
REKE; O * FRANCE PAPEŽ, FANTJE * VINKO BELIČIČ, DROBNA PROZA *
FRANC JEZA, PREVRAT

DRAMATIKA: T. S. ELIOT, KOKTAJL (3. dejanje)

ESEJI: VLADIMIR KOS, HRANITE MI NA VEČER LEP SPOMIN *
FRANC JEZA, NOV POGLED NA SLOVENSKO ZGODOVINO; IMENA NA
— MIR

PREVODI: FRIEDRICH SCHILLER (T. DEBELJAK), HIMNA RADOSTI

KRONIKA: DEJAVNOST SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE V ARGENTINI

UMETNIŠKA PRILOGA: Z RASTAVE AKAD. SLAKARKE
BARE REMEC

(KAZALO XIV. LETNIKA)

prodajna cena tega zvezka je 60 pesov v Argentini, 2 dolarja drugod

s praga domovine

jubilejni študijski dnevi v dragi

V septembrskem Glasu smo najavili spored letošnjih jubilejnih študijskih dni v Dragi pri Trstu, ki jih je za 6. in 7. september že desetič pripravilo tržaško Društvo slovenskih izobražencev. Napovedani spored so morali prireditelji tik pred začetkom zbora dokaj spremeniti. Že najavljeni govorniki in predavatelji iz matične Slovenije so od republiških oblasti in kulturne skupnosti prejeli namig, naj letos ne hodijo v Drago. Ker je v republiki Sloveniji, kot je znano urbi et orbi, docelna fizična in tudi miselna svoboda, so se predavatelji pač svobodno odločili, da v Drago ne pojdejo... Prireditelji zbora so morali improvizirati nadomestne predavatelje iz zamejstva, v vsebino pa vnesti razpravljanja o problematiki narodnih manjšin: že prej pripravljeni prvotni spored je bil ubran na vsestransko osvetlitev odpora primorskih Slovencev fašizmu in italijanstvu od 1918 do 1945. (Trenutni oblastniki v Sloveniji so predavateljem z onstran meje sodelovanje zabranili trdeč, da tema odpora in osvoboditve ni izrecno razširjena na celotno Slovenijo...)

Ob začetku zborovanja 6. septembra je Društvo slovenskih izobražencev v Trstu naslovlilo na slovensko javnost doma in po svetu tole pomembno izjavo:

Ob desetih jubilejnih študijskih dnevih v Dragi se čutijo organizatorji dolžne seznaniti slovensko javnost z ozadjem letošnje prireditve in objavljajo zato naslednjo

IZJAVA

Program predavanj, ki je bil že pred meseci določen, je moral biti nenadoma spremenjen zaradi odsotnosti predavateljev iz Slovenije. Ta odsotnost je posledica dejstva, da je SZDL Slovenije (Socialistična zveza delovnega ljudstva, — op. Glasa) posegla vmes na način, ki ga prepuščamo v presojo javnosti. SZDL je namreč našim zastopnikom sporočila, da je predavateljem iz Slovenije odsvetovala udeležbo v Dragi.

Tako je med drugim moralo izostati predavanje o dolgoletnem organiziranem odporu primorskih Slovencev proti fašizmu že davno pred vojno, ko so številne sile v tedanji Evropi še pasivno stale ob strani ali celo paktirale z nasilniki, ki so našemu in drugim narodom prizadejali toliko gorja.

Kar zadeva znano izjavo SKGZ (Slovenska kulturno-gospodarska zveza v Trstu — op. Glasa), ki je verjetno vplivala na odločitev političnih forumov v Sloveniji, prireditelji izjavljajo, da ni utemeljena, ker ne upošteva osnovnega načela Drage, ki je svobodna izmenjava pogledov na slovenske probleme ob spoštovanju najbolj raznolikih stališč. Prireditelji niso želeli, da bi se v Dragi ob navzočnosti različno mislečih

ljudi razvnela polemika o naši polpretekli zgodovini, ker čas za to očitno še ni dozorel.

Društvo slovenskih izobražencev upa, da se bo v prihodnje delo v Dragi nadaljevalo v smislu njenega poslanstva, ki je svobodno srečanje in soočenje o naših problemih med zastopniki Slovencev iz zamejstva, matične domovine in zdomstva.

(V gornji deklaraciji omenjena izjava sopotniške partijske SKGZ v Trstu se je zalepila ob predavanje dr. Rudolfa Klinca o tem Kako je duhovščina pripravljala osvoboditev slovenskega naroda na Primorskem. Po komunistični logiki je namreč osvobodilno gibanje in ravnanje le to, kar vodi in ukazuje komunistična partija; le ona ima edina monopol nad osvobodilnimi gibanji — pred njo jih ni bilo, po njej jih ne bo... Zato preprosto izključuje iz zgodovinske danosti vse, kar ni ubrano na rdečo struno.)

Zborovanje v Dragi se je kljub vsemu začelo ob izredno številni udeležbi v soboto 6. septembra. Predsednik Društva slovenskih izobražencev v Trstu prof. Jože Peterlin je v uvodni besedi omenjal jubilej Drage in pribil, da so zborovanja postala že sestavni del manjšinskega življenja. Po pozdravu zastopnika dežele Furlanija-Juljska krajina je predaval dr. Drago Legiša o Konferenci v Helsinkih in slovenski stvarnosti. Po predavanju je bila v bazoviški župni cerkvi zadušnica za bazoviške žrtve, ki so bile ustreljene prav 6. septembra pred 45 leti.

Za nedeljo so po skupni maši prireditelji pripravili okroglo mizo o vprašanju: Pomen samostojnega nastopanja v javnem življenju. O temi so govorili prof. Z. Harej (Trst), dr. Apovnik (Koroška), dr. D. Paulin (Gorica) in dr. R. Dolhar (Trst). Govorci so opozorili na idejne osnove samostojnega nastopanja narodnih manjšin, na uspehe in možnosti v bodočnosti.

Popoldne je ob številni udeležbi predaval dr. Rudi Klinec o delu slovenske duhovščine za osvoboditev Primorja izpod fašizma. Predavanje je bilo izčrpno in globoko. Koreferirala sta na isto temo še pok. dr. Rado Bednarik in dr. Slavko Tuta. Zadnji je spregovoril pisatelj prof. Boris Pahor, ki je razvijal misli o našem sedanjem položaju v zamejstvu.

Zborovanje je kljub negodovanju oblastnikov iz matične Slovenije docela in nad pričakovanje uspelo. Četudi so poročevalci zapisali, da je bilo v mnogočemu letošnje srečanje v Dragi improvizacija, je jubilejni shod vsemu navkljub obdržal svojo akademsko raven. O tem piše tudi tržaška Mladika v uvodniku letošnje 8-9 številke, kjer pod naslovom Jubilejna in svobodna Draga glosira letošnje doživljanje. Takole:

»Cilj Drage je bil od vsega početka jasen in plemenit. Slovenci vseh nazorov in iz vseh krajev sveta naj bi imeli enkrat na leto priložnost, da se pogovorijo o življenjskih problemih svojega naroda, iščejo zanje rešitev in jih — kjer in kolikor je mogoče — tudi aplicirajo. V desetih letih je

na desetine predavateljev in stotine diskutantov prispevalo svoje znanje, izkustva in ideje, kar vse je predstavljalo duhovno gradivo za spoznanje naših problemov, za reševanje vrednot in za oblikovanje naše prihodnosti. Glavno gradivo je zbrano v zbornikih, veliko drobcev pa je neposredno obogatilo duhovni svet udeležencev in bilo katalizator v procesih našega boja za ohranjanje na vseh ravneh. Pri tem je bilo temeljno načelo: popolna svoboda za vsakogar in za vsako misel. Vsakdo je lahko povedal in prispeval svoje ter seveda svobodno dopustil, da mu drugače misleči tudi oporekajo. Tu je bil zares dialog pristen in koristen

STALNO SLOVENSKO GLEDALIŠČE V TRSTU

je letošnje 30. sezono svojega gledališčenja začelo z uprizoritvijo Antona Leskovca družbene drame „Dva bregova“. Premiera je bila sredi oktobra, režiral je Jože Babič. Za prihodnje tedne in mesce pripravlja stalna gledališka družina naslednja dela: Maksim Gorki „Barbari“; F. Wedekind „Pomladno prebujenje“; Thornton Wilder „Tudi tokrat so odnesli celo kožo“; G. Feydeau „Champignol (rezervist) po sili“; Izven abonmaja pa tele predstave: Ivan Cankar - J. B. „Podobe iz sanj“; A. Nicolaj „Železna garda“; F. Kreutz „Parjenje“ in Pavel Golia „Srce igraček“ (mladinska igra). V dejavnost gledališkega leta v okviru SSG grede seveda tudi že tradicionalna gostovanja slovenskih in nekaterih drugih gledališč iz Jugoslavije. Iz poročila ob začetku sezone spoznamo, da je bilo v prejšnji sezoni v Kulturnem domu v Trstu (tu je sedež SSG) 78 predstav, ki se jih je udeležilo 30.012 obiskovalcev. V Gorici je bilo 9 predstav s 5.472 obiskovalci. Po drugih krajih in po Jugoslaviji je SSG odigralo 38 predstav z 12.163 obiskovalci. Skupno število predstav v sezoni je bilo 125, skupno število obiskovalcev pa 47.637. V prejšnji sezoni so tudi prvič na samostojnem večeru nastopili gojenci baletne šole, ki deluje v okviru SSG.

NOV SLOVENSKI ROMAN V TRSTU

Pisatelj Boris Pahor je v Kosovelovi knjižnici izdal svoj najnovejši roman ZATEMNITEV. Veliki Pahorjev tekst obravnava usodo slovenskega Trsta v zadnji vojni. O pomembnem knjižnem delu plodovitega tržaškega pisatelja bomo razsežneje spregovorili, ko bomo prejeli knjigo.

DRUŠTVO SLOVENSKIH IZOBRAŽENCEV V TRSTU

je svojo redno sezono začelo letos 20. oktobra s 1. kulturnim večerom, ki je bil posvečen 30-letnici obnovljenega šolstva na Primorskem. Govorili so predsednik prof. Jože Peterlin, ravnatelj dr. Anton Kacin, pa prof. dr. Maks Šah.

poročamo

Dekliški zbor Slovenske mladenke, ki mu dirigira Anka Savelli Gaserjeva, je 17. in 18. oktobra letos gostoval v Mendози. Gostovanje, ki je, kot razberemo iz poročil, uspelo v polno, je nov dokaz izmenjave kulturnih stikov med slovenskim Buenos Airesom in slovensko Mendozo. Prizadevnikom v SKA je vsako novo kulturno gostovanje med rojaki v Mendози v zadoščenje: v zavesti, da je dejansko gledališki odsek Kulturne akcije pred leti predril zid in „odkril“ slovensko Mendozo; zdaj jo za ponovnimi – že tremi – njegovimi gostovanji posečajo predvsem mlade ustvarjalne skupine: Slovenski buenosaireški oktet, mladinski zbor Karantanija, tokrat tudi Slovenske mladenke.

Dekleta so za Mendozo pripravile dva koncertna nastopa. Prvi je bil 17. oktobra v Slovenskem domu namenjen le slovenskim rojakom pod Andi. Za to prvo predstavitev pred slovenskim občinstvom, ki je dvorano docela napolni-

tudi – in zlasti – v kresanju nasprotujočih si pogledov in sodb. Draga je bila vsa ta leta najsvobodnejša slovenska tribuna, ki je do najvišje mere spoštovala pluralizem... (podčrtal je Glas). Poslanstvo Drage ostaja kljub takim incidentom (prej omenja uvodničar letošnje spletkarjenje slovenske kompartije okrog zborovanja – op. Glasa) jasno in plemenito še naprej. Mogoče po najnovejših izkustvih še bolj. Tudi v novem desetletju bo idilični košček sveta pod Bazovico zbirališče svobodnih Slovencev, ki jih preganja blažena strast neplačanih ljudi: ljubezen in skrb za usodo lastnega naroda.«

SLOVENSKI KULTURNI KLUB V TRSTU

je 1., 2. in 3. septembra letos pripravil že tretjič v Dragi svoje študijske dni, ki so bili tokrat posvečeni 20-letnici ustanovitve kluba. Glavna predavateljica sta bila ustanovitelj kluba prof. Jože Peterlin, pa nekdanji predsednik dr. Saša Martelanc. Na zboru je govoril tudi sindikalist Boris Gombač.

X. SREDNJEVROPSKO KULTURNO SREČANJE V GORICI

Srečanja že deset let prireja revija Iniziativa Isontina. Letošnje se je začelo 27. septembra, posvečeno pa je bilo srednjeevropskemu slikarstvu od 1890 do 1930, se pravi: trem velikim slogovnim tokovom – secesiji, impresionizmu in ekspresionizmu. Z razpravami in z diskusijo so sodelovali umetnostni zgodovinarji, kritiki in esejisti iz Italije, Slovenije, Avstrije, Češke, Slovaške, Poljske in Madžarske. Med Slovenci je pobudil pozornost Goričan prof. Milko Renner. Razpravljal je o slovenskih goriških slikarjih od 1900 do 1930. Kot vrhove slovenskega ekspresionizma je omenjal slikarja Vena Piloni, skladatelja Marija Kogoj in pisatelja Ivana Preglja. Prof. dr. Emilijan Cevc je govoril o slovenskem impresionizmu, dr. Ivan Sedej pa o našem ekspresionizmu, medtem ko se je dr. Mirko Juteršek pomudil ob stvaritvah slikarja Matije Jame. Prof. Damjan Prelovšek pa je poudaril Plečnikov prinos v risbi. Vsakoletna srednjeevropska kulturna srečanja v Gorici so močan pomoček prodoru slovenske prisotnosti v evropski in veliki svet.

SLOVENSKA GIMNAZIJA V CELOVCU

je letos zapisala najboljši vpis študentov v svoji zgodovini: vpisalo se je 464 deklet in fantov, krepko več kot lani. Napredek gimnazije je tudi ta, da ima letos skupno kar 19 razredov.

lo, so dekleta pripravile povsem slovenski spored, ubran pretežno na narodno motiviko, četudi umetniško uglasen z najboljšimi slovenskimi skladatelji polpretekle in sodobne glasbene generacije. Za nastop so pevke z dirigentko pozele navdušen aplavz.

V soboto 18. oktobra pa je zbor nastopil za argentinsko javnost v mendoški vinarni Arizu, kjer je med velikanskimi sodi, v prostoru s svojsko akustiko (zadnje čase je ta izredni koncertni prostor odmerjen instrumentalnim in vokalnim nastopom mendoškega glasbenega življenja) z veliko prizadevnostjo in umetniško kvalitetenostjo pomenil za mendoško občinstvo izreden dogodek. Obisk je bil velik, spored pretehtano izbran: klasiki, pa argentinski in slovenski skladatelji. Laskava priznanja ob sklepu so v potrdilo našega v Glasu že zapisanega mnenja o visoki interpretativni kvaliteti te glasbene skupine.

NAROČNIKOM PUBLIKACIJ,

ki naročnino plačujejo v dolarjih, na pripombe, da je znesek 50 dolarjev previsok ze en sam knjižni letnik, sporočamo, da velja ta znesek za dva letnika, ki vam bosta nudila, kot je bilo napovedano: 24 števil mesečnika GLAS SKA (na 8 straneh vsaka: s to dvojno številko smo že dosegli številko 23); 8 zvezkov revije MEDDOBJE (na 80 straneh vsaka, z umetniško prilogo: oktobra je izšel 4. zvezek); 6 leposlovnih KNJIG (2 sta že izšli). Dvomimo, da bi za isti dolarski znesek naši naročniki kje drugje prejeli takšno bogatijo tiskane besede, pa še slovenske! Priznamo, da smo s publiciranjem v zastanku, vendar zagotavljamo vse, ki so naročnino že nakazali, da bomo svoje obveznosti zanesljivo izpolnili v bližnjem letu 1976, ne da bi zato kakor koli naročnino zvišali, čeprav so se tiskarski stroški izredno zvišali. Prosimo za razumevanje.

edvard kocbek: odgovarja

Brž po izidu (februarja 1975) pomembne slovenske publikacije **Edvard Kocbek, pričevalc našega časa**, ki sta jo ob pesnikovi 70-letnici podarila slovenski sodobnosti in prihodnosti kot vreden dokument naše boleče polpreteklosti tržaška pisatelj Boris Pahor in Alojz Rebula, je Glas v letošnji marčni številki ponatisnil nekaj Kocbekovih odgovorov na vpraševanja Borisa Pahorja o svojih izkustvih in zdajšnjih uvidih ob zrenju na medrevolucijske dni na Slovenskem. Ob tej priložnosti smo povabili bravce in prijatelje Glasa, da se nam oglašajo s kritičnimi pripombami h Kocbekovim izjavam. Do zdaj se nam je oglasil en sam. Povabilo ponavljamo vsem, ki se zaglabljajo kritično in z domovinskim čutom v slovenske polpreteklosti: „Veseli bomo, če se bo kak prijatelj ali sodelavec Glasa lotil kritične obdelave te res vredne in pomembne knjige. Radi bomo njegova napisana zaznanja do črke objavili (tudi s psevdonimom, če bo uredniku znano pravo ime). Že naprej pa odklanjamo vsakršno polemiko bodisi z avtorjema knjige ali pa celo z jubilentom, pesnikom Kocbekom: v Glasu namreč ni prostora za polemike, ker te presegajo njegov namen, ki je **seznanjati**.“ (Glas SKA, marec - april 1975, str. 14) Tokrat sklepamo objavo Kocbekovih odgovorov Pahorju.

(V junijskem Glasu smo objavili Kocbekovo izjavo, da se ga je komunistična partija skoraj po podpisu Dolomitske izjave skušala odkrižati. Postavili so ga za člana začasne jugoslovanske vlade v Bosni in ga poslali na jug, kjer je ostal do leta 1946. — Op. Glasa)

V tvoji odsotnosti se je v Sloveniji najbolj razvila bela garda. To sovpadanje je seveda naključno, vendar je moralo usodno vplivati nate.

Bela garda kot oborožena organizacija slovenskih kristjanov, ki naj z okupatorjevo pomočjo nastopi zoper Osvobodilno fronto in vse sile, ki se bojujejo zoper fašizem in nacizem, je docela abnormalen pojav slovenskega klerikalizma. To je pojav, ki ga osvobodilni kristjani še posebej ne moremo oprostiti kristjanom kot branilcem starega reda. Kristjana si lahko zamišljam na vsaki točki zgodovine, ki se odpira, ne morem pa si ga zamisliti tam, kjer se stvari zapirajo. Če se klerikalni voditelji niso strinjali z načrti osvobodilnega gibanja, bi morali mirovati, izstopiti iz zgodovine ali se posvetiti študiju človekovega odrešenja, če že niso mogli okrepiti skupnega in enotnega osvobodilnega gibanja, nikoli pa niso smeli storiti tako poganškega koraka. Sram nas je bilo takrat, da med katoličani Ljubljane ni bilo niti ene jasne in pogumne osebnosti, ki bi se ovedla grozovite logike, ki je vsak tak poskus vodila naravnost v naročje okupatorja. Povrh se nihče med njimi ni ovedel druge strani iste logike, po kateri se je bela garda za partije pojavila kakor naročena, saj so komunisti z njo dobili na zgodovinski šahovnici tistega partnerja, ki so ga za državljansko vojno tako potrebovali.

Naj povem na glas, da so dnevi, ko se je pojavila bela garda, bili moji najbolj črni dnevi. Na obrazih partijcev sem spoznaval radost nad tako pravišnim in cenenim pojavom svojega pravega nasprotnika. Jasno je, da je sodba nad tako imenovano krščansko inspiracijo belih gardistov vplivala nujno tudi na vrednotenje krščanstva nas, krščanskih socialistov. Tisti hip smo postali tako rekoč manj uporabno zgodovinsko gradivo, zaradi sumljivega krščanstva seveda, ki more hraniti dve na zunaj tako različni človeški formaciji. Partiji je bela garda služila kot integracijsko sredstvo, nam osvobodilnim kristjanom pa je z belo gardo začela groziti dezintegracija.

Dobro bi bilo, ko bi povedal, kaj je skupina krščanskih socialistov pomenila leta 1941?

Pomenila je idejno in akcijsko skupnost krščanskega delavskega sindikata, najagilnejšega v Sloveniji, katoliškega razumniškega kadra, ki je ob španski državljanski vojni izvršil ločitev duhov v reviji »Dom in svet« in ustanovil novo revijo »Dejanje«, ter močnega akademskega naraščanja. To je bila združba ljudi, ki so razodevali močno medsebojno povezanost in javno iniciativo. Krščanski socialisti so na sestanku v Laškem leta 1940 dali prvo pobudo za ustanovitev enotnega in naprednega slovenskega gibanja, kar je neposredno vplivalo na samostojno delovanje komunistične partije. Naša formacija je bila najbolj odprta, saj smo se izrekli za nestransko politično tvorbo, ki naj bi brez ozira na svetovni nazor združila Slovence v boju za dosego narodne suverenosti, njej ustrezne državnosti in novega družbenega reda. Kot kristjani pa smo interno pomenili človeško poglobitveni in duhovno očiščevalni proces v obstoječem slovenskem katolištvu. In glej, prav ta duhovna

prvina je pokazala tudi zdaj, sredi vojne, svojo moč in nas s svojo nesprenmenljivo vsebino rešila prek narodno-osvobodilnega okvira.

Edi, po vseh svojih predvojnih izkušnjah, posebno po svojih člankih v »Dejanju«, si se jasno zavedal komunističnega pojava. Zakaj si se kljub vsemu odločil za sodelovanje z njimi?

Težišče prvih dni okupacije ni bilo v razpadu kraljevske Jugoslavije, ampak v okoliščinah človeškega odprtja. Strahoviti in sramotni vojni poraz Jugoslavije smo si skušali zravnavati z odkritjem skupnega tragičnega doživljanja. Nemir nas je grabil le prve dneve, ko smo gledali navzočega okupatorja. Kaj hitro pa smo spoznali, da se nam začena zgodovinski položaj predstavljati in naravnost ponujati kot prilika, ki smo včasih o njej sanjali. Tiste dneve smo se ovedali, da je pred nami nekaj, kar so pričakovali rodovi. Prilika nam je noč in dan govorila: zdaj lahko vsi skupaj začnemo novo življenje, zdaj ga lahko začnemo od samega začetka, mi, ki pripadamo temu rodu in ki je od nas odvisna prihodnost Slovencev. Napočila je ura obiskanja in mi smo jo razumeli. Niti pogled na zasedeno in upokorjeno Evropo nas ni mogel zadržati v razvijanju upanja na veliko prihodnost. In tako smo postali v zasedeni Evropi prvi narod, ki se je začel takoj po okupaciji oprijemati misli na načrtno akcijo.

Vedel sem, da tvegam usodno igro. Vedel sem, da je razlika med nami, spontanimi uporniki, in med njimi, profesionalnimi revolucionarji, prevelika. Zame so bili tedaj pomembni ponočni razgovori s Kidričem, on je skušal nekomunista bolje razumeti od Kardelja. Rad bi razčistil pojma osvoboditve in revolucije, določil odnos med temeljnimi skupinami, čeprav smo se zavezali, da bodo vse tri skupine odločale skupno, z enako težo in brez skritih manevrov. Kljub temu bi rad stopil na trdnjše tlo in se čimbolj približal partijski notranjosti. Skoraj dva mesca je trajal v meni nevidni boj med mojo osvobodilno ekstazo in med treznim pogledom na prihodnost. Toda najsi sem se še tako treznil v svojih mislih, življenje okrog mene je drlo vedno hitreje. Na koncu je v meni zmagovala spoznanje, da je treba tako razgibane zgodovine udeležiti se tam, kjer je najbolj vroča in odločujoča, najbolj preoblikujoča se in neposredna.

Tedaj še nisem vedel, da sem se pravilno odločil, to mi je prišlo v zavest šele nekoč pozneje v nočnem razmišljanju. Takrat sem zagledal zelo razvidno svojo vlogo medija. Osvobodilna fronta je v svojem Izvršnem odboru najbrž res potrebovala človeka take sorte, razmišljujočega, nezadovoljnega, skoraj nergaškega, obenem pa pohlepnega po resnici in navdušenju. Vedno sem moral in mogel izreči tovarišiji tisto, kar je bilo najbolj nevarno, sumljivo, negotovo, obenem pa pozabljeno in brezpogojno. Tudi Kidrič in Kardelj sta mi znala odgovoriti milo za drago. Tako smo si sredi velike zgodovine znali izreči svojo jezo in strahove, skrbi in zadovoljstva. Komunisti so potrebovali mene, jaz pa sem potreboval nje. Najbrž je bilo moje partizansko življenje kljub strahu in obupu srečno.

Ob tvojih besedah čutim, da je osvobodilno izkustvo bilo zate pravzaprav del krščanskega izkustva.

Da, kakor je krščanski nazor pogled na celotno resničnost, tako se moje človeško izkustvo tako rekoč docela pokriva

z mojim krščanskim izkustvom. To spoznanje mi torej pravi, da je krščansko izkustvo izrazilo človeško izkustvo. V partizanih sem doživel nekaj podobnega kot Bonhoeffer skoraj ob istem času v nacistični ječi, ko je zapisal: »Kristjan ni homo religiosus, temveč človek sploh.« Religioznost je do te vojne veljala za sakralno občutje, ki se je širilo v prid pasivnega kulta in v škodo celostne človečnosti. Ko pa je začela na kristjane apelirati zgodovina kot enotno napredovanje človeštva, je začela hkrati ugašati dvojnost svete in posvetne zgodovine. Verujoči človek si je naenkrat znal osvobodjenje razložiti in doživljati kot odrešenje. Nezrelost slovenskega krščanskega prostora je hotela, da smo to potrebo čutili zaenkrat le kristjani laiki. Zato lahko mirno govorimo o osvobodilnem izkustvu slovenskega kristjana ali o krščanskem izkustvu človekovega osvobodjevanja. Naš upor zoper reakcionarni fašizem je vseboval tudi upor zoper paternalizem Cerkve, da ne govorim o odporu zoper partijski paternalizem.

Bili smo med prvimi kristjani v Evropi, ki smo tvegali razširitev pojma o krščanski ljubezni do bližnjika na slehernega bližnjika in utemeljili verovanjsko zemeljskost kot duhovni dialog.

Na koncu se pomudiva še ob članku, ki ga je objavilo »Delo« za tvojo obletnico, saj te je z njim utesnilo v kardeljske formule.

Članek resno ugotavlja, da je za moje delovanje značilno dejstvo, kako sem se »do vojne naslanjal predvsem na krog katoliških izobražencev, medtem ko so bili množična osnova gibanja krščanskih socialistov delavci, vključeni v krščansko socialistično sindikalno organizacijo«. Odgovoriti moram, da je dejansko res oboje, najprej dejstvo, da sem spremljal miselne pobude raznih krščanskih mislecev, kakor so se osvobajali konservativnih in klerikalnih vezi, potem pa je res tudi dejstvo, da sem bil hkrati že kot študent

ljublanske univerze vključen v gibanje slovenskih krščanskih delavcev, posebno pa njihovega naraščanja. Bil sem med ustanovitelji in sodelavci Krekove mladine in mesečnika »Ogenj«, predaval sem jim od Jesenic do Kočevja, od Maribora do Ljubljane, udeleževal sem se vseh pomembnih posvetov v Delavski zbornici in vseh procesov, ki so oblikovali strukturo krščanske leveice na Slovenskem. Tudi tokrat se komunistom ni posrečilo, da bi me prikazali kot samotnega intelektualca, ki nima pojma o družbenih vprašanjih. Druga člankarjeva teza pravi, da sem bil »utesnjen (sic!) v pluralistične koncepte« in da zato nisem sprejel poti v socialistično družbo. Resnica pa je, da noben pluralizem ne utesnjuje in da me pluralizem posebno takrat ni utesnjeval, ko sem pomagal ustanavljati koalicijsko Osvobodilno fronto. Socializem kot družbeno smer pa sem sprejel dosti prej, preden sta ga sprejela Kardelj in Kidrič.

Največjo potvorbo pa si je dovolil časnikar s trditvijo, da sem bil »privrženec teze, naj se revolucija izvede v človekovi notranjosti«, češ »da bi to lahko imelo za posledico nenasilno spremembo družbenih odnosov«. Kaka mi more manipulant vreči za mojo sedemdesetletnico v obraz tako očitno neresnico? Tega nisem nikjer in nikoli niti izrekel niti zapisal niti je to sploh kdaj bilo moje prepričanje. Če bi bilo to moje resnično prepričanje, ne bi mogel napisati španskega dnevnika niti ne bi imel v beli unijski dvorani znamenitega predavanja o zloglasni paroli antikomunizma, ki ga niti škof dr. Rožman ni mogel prepričati, niti ne bi nikoli odšel v partizane in ne bi nikdar napisal svojih partizanskih dnevnikov, ki jih je ubogi časnikar s svojimi prišepetanci vred pozabil prebrati, preden se je lotil obletniškega članka. Nikoli nisem spremenil stališča, da je za obvladovanje imperializma in fašizma in raznih družbenih reakcij nujno potrebna razredna in vseljudska sila. Vprašanje je le, ali se ekskluzivni avantgardisti razrednega boja zavedajo, da mora razredni boj nositi v sebi jasno razvidno etiko, sicer se revolucija zmaliči v banalno in poniglavo manipulacijo.

aleksander solženicyn:

odprto pismo voditeljem sovjetske zveze

Nadaljujemo z objavo pomembnega Solženicynovega dokumenta, ki je v celoti izšel v slovenskem prevodu 1974 v Frankfurtu na Maini v samozaložbi. Knjižico lahko naročite pri Naši luči v Celovcu.

3. SLEPA ULICA CIVILIZACIJE

DRUGA nevarnost – mnogostranska slepa ulica zahodne civilizacije (časť, spadati k njej, je tudi Rusija že zdavnaj izvolila) – ni tako blizu, na razpologo sta še dve, so še tri desetletja in to slepo ulico si mi delimo z vsemi naprednimi deželami, pri njih je celo vražje bolj grozeče in huje kot pri nas; in ljudje gradijo upanje na nove znanstvene izhode in iznajdbe, ki naj bi oddaljevali obračun. Tudi jaz bi se v tem pismu ne dotaknil te nevarnosti, ko bi rešitev teh nalog v mnogočem ne sovpadala, ko bi nas eden in isti obrat, en sam sklep ne rešil obeh nevarnosti. Tako ugodno sovpadanje je v zgodovini redko. Te njene darove je treba ceniti, teh možnosti ne zanemariti.

In kako »nepričakovano« se je vse to pojavilo pred človeštvom in Rusijo!... Naši napredni časnikarji pred revolucijo in po njej – kako so se radi posmehovali na zadnjakom (posebno v Rusiji jih je bilo vedno mnogo)! To so bili tisti, ki so opominjali, naj bi naše starine čuvali in jim priznawali, celo najbolj oddaljeni vasi s tremi bajtami, celo poljski poti ob železniški progi; naj bi kljub avtom ohranili konje, naj bi zaradi ogromnih tovarn in kombinatov ne zanemarjali majhnih podjetij, zaradi kemičnega gnoja ne zaničevali hlevskega, se ne grmadili na milijone v mestih, ne v mnogonadstropnih zgradbah drug drugemu lezli na glavo. In kako so jih zasmehovali, kako so jih preganjali z reakcionarnimi »slavofili« (iz vzdečka je to postal pojem, ker si v svoji omejenosti niso izmislili drugega imena)! Preganjali so te, ki so govorili, da lahko tak velikan, kot je Rusija, poleg tega še z mnogimi duševnimi posebnostmi in življenjskimi običaji, brez težave najde svojo posebno pot v človeštvu; kajti ni mogoče, da bi bila pot razvoja za vse človeštvo edino in obvezno ena.

Ne, mi smo morali začeti lezti po vseh zahodnih meščansko-industrijskih in marksističnih poteh, da smo konec dvajsetega stoletja, no, spet od vodilnih zahodnih učenjakov zvedeli, to, kar je katerikoli kmečki stavec v Ukrajini ali v Rusiji že zdavnaj razumel in bi lahko že davno, davno pojasnil naprednim časnikarjem, ko bi ti v svoji vročici našli čas,

da bi se z njim posvetovali: da ducat črvov ne more brez konca grizti enega in istega jabolka; da so, če je zemeljska obla omejena, omejeni tudi njeni prostori in njene zaloge in ni mogoče na njej uresničiti brezkončnega, brezmejnega napredka, ki so nam ga vbili v glavo sanjači Razsvetljenstva. Ne, mi smo morali lezti in lezti za slehernimi hrbiti, ne da bi poznali sprednji del ceste toliko časa, da sedaj slišimo, kako tisti čisto spredaj drug drugemu kličejo: Zabredli smo v slepo ulico, treba se je obrniti. Ves »napredek brez konca« se je izkazal za nesmisel, prenapet, nedomišljen sunek človeštva v slepo ulico. Požrešni civilizaciji »večnega napredka« se je zataknilo in je na koncu.

In ne čaka nas nobeno »pobotanje« z Zahodnim svetom, marveč – popolna obnova in presnova tako Zahoda kot Vzhoda, kajti oba sta v slepi ulici.

Vse to je sedaj na Zahodu na široko objavljeno in pojasnjeno v delih Družbe Teilharda de Chardina in Rimskega kluba. Tu imate njih zaključke v najbolj strnjeni obliki:

»Napredek« mora kot zaželeni značilnost družbe prenehati. »Neskončnost napredka« je blodna bajka. Ne »gospodarstva stalnega razvoja«, marveč gospodarstvo trajne ravni je treba uresničiti. GOSPODARSKA RAST NI SAMO NENUJNA, TEMVEČ POGUBNA. Treba si je staviti za nalogo, ne povečanje narodnega bogastva, marveč njega ohranitev. Treba se je brž odpovedati moderni tehnologiji velikanskega – tako v industriji kot v kmetijstvu in naseljevanju (današnja mesta so rakove tvorbe). Glavni cilj tehnike postaja ta čas: odstraniti obžekovanja vredne sadove dosedanje tehnike. »Tretji svet«, ki še ni stopil na pogubno pot zahodne civilizacije, je lahko rešen le z »razredčeno tehnologijo«, ki zahteva ne zmanjšanje ročnega dela, temveč njega povečanje, te najbolj preproste in na krajevnih surovinah osnovane tehnike.

Vsa nezadržanost industrijskega razvoja ni nastala v tisočletjih, tudi ne v stoletjih (od Adama do leta 1945), marveč šele v zadnjih osemindvajsetih letih (po letu 1945). Ta vihrova hitreca zadnjih let se razodeva tudi kot najbolj nevarna

za človeštvo. Omenjene skupine znanstvenikov so naredile kompjutorske račune o več različnih gospodarskega razvoja – in vse različice so se pokazale kot BREZUPNE; napovedujejo porazni propad človeštva med leti 2020 in 2070, ČE SE ČLOVEŠTVO NE ODPOVE GOSPODARSKEMU NAPREDKU. V teh računih so preiskali pet glavnih vzrokov: naseljenost, naravne zaloge, kmetijsko proizvodnjo, industrijo in onesnaženje okolja. Če verjamemo sedanjim poročilom o zalogah Zemlje, potem gredo nekatere od njih hitremu koncu nasproti: v dvajsetih letih bo vsa nafta izčrpana, v devetnajstih letih ves baker, v dvanajstih živo srebro in mnogo drugih surovin je blizu konca, zelo omejeni so tudi viri energije in pitna voda. Pa tudi če se pri naslednjih raziskavah pokažejo zaloge dvakrat in trikrat večje od sedaj znanih in tudi če se kmetijska proizvodnja podvoji in če bo človek obvladal neomejeno jedrno energijo – V VSEH PRIMERIH MORA V PRVIH DESET-LETJIH 21. STOLETJA PRITI DO MNOŽIČNE SMRTI PREBIVALSTVA: če ne od zastoja proizvodnje (koniec virov surovin), pa od preveč proizvodnje (uničenje okolja) – v vsakem primeru... Najti najboljšo rešitev, če vzamemo vseh pet vzrokov skupaj, je pri sedanjih stavi na »napredek« NEMOGOČE. Če se človeštvo ne odpove gospodarskemu napredku – bo postalo območje živih bitij za življenje neuporabno, dejansko že ZA SEDAŽ ŽIVEČE. A da rešimo človeštvo, mora biti tehnologija spremenjena v bližnjih dvajsetih do tridesetih letih v trdno, zato pa je potrebno, da se preusmeritev začne BREZ ZAMUDE, TAKOJ.

Sicer je najbolj verjetno, da zahodna civilizacija kljub temu ne bo propadla. Je tako polna ali tako iznajdljiva, da bo preživela to grozečo krizo, zlomila stoletne lažnive predstave in v nekaj letih začela nujno preusmeritev. »Tretji svet« bo pravočasno dojel opomine in sploh ne bo stopal na zahodno pot, kar je še odprto večini afrikanov in mnogim azijskim deželam (in nihče jih ne bo zato zmerjal z »negrofilijo«).

A – mi?? Z našo negibčnostjo in počasnostjo, z našo nesposobnostjo in boječnostjo, da bi zamenjali le eno črko, celo le eno črto pri tem, kar je povedal Marx leta 1848 o industrijskem razvoju. Gospodarsko, fizično – se prav lahko rešimo. No, naši rešitvi stoji napoti, nas ovira – Edini Napredni Svetovni Nazor: če se odpovemo industrijskemu razvoju, kaj bo tedaj z delavskim razredom, s socializmom, s komunizmom, z neomejenim razvojem proizvajal-

nosti dela itd? ... Na noben način popravljati Marxa; to je revizionizem...!

A »revizioniste« vas vseeno že imenujejo, pa naj bi v bodoče ravnali kakor koli. Ali ni zato bolj prav – trezno, odgovorno in odločno izpolniti svojo dolžnost in se odpovedati mrtvi črki zaradi živega naroda, ki popolnoma zavisi od vaše oblasti, od vaših odločitev? In – ne se preveč obotavljati. Zakaj bi vlekli naprej, če se moramo kasneje vseeno zdramiti? Zakaj slediti drugim in nadležno zanko zadrgniti do konca, dokler se nismo vanjo še povsem zapletli? Če v vrsti pešcev sprednji zakriči: »Zablodil sem!« – ali moramo nujno cincati do tistega mesta, kjer se je on zavedel in se šele potem obrnemo? Zakaj ne bi krenili na pravo pot – takoj, s tega mesta, kjer smo?

Že tako smo preveč dolgo in preveč zvesto hodili za zahodno tehnologijo. Zdi se, da je »prva socialistična dežela sveta«, ki daje zgled drugim narodom Zahoda in Vzhoda, tako »izvirna« v zasledovanju nekaterih izrojenih nauk – o kmetijstvu, o mali obiti – zakaj smo bili tako obupno neizvirni v tehnologiji, zakaj smo šli tako nesmiselno in slepo za zahodno civilizacijo? (Pač – zaradi vojne naglice, a naglica – zaradi neizmerljivih »mednarodnih nalog«, in vse spet – zaradi marksizma...). Pri centralističnem sistemu načrtovanja, s katerim se ponajam, je pri nas le že bila, se zdi, možnost, n e pokvariti ruske narave, ne ustvariti protičloveških mnogomilijonskih kopičenj. Mi pa smo naredili vse narobe: mrzka smo naredili široka ruska prostranstva in izmaličili srce Rusije, našo ljubo Moskvo – kakšna blazna nesinovaška roka je razrila veleceste, tako da ne moreš več iti po njih, ne da bi se spuščal v poniževalne kamnite predore? Kakšna zla tuja sekira je posekala Vrtni obroč, ga zamenjala z bencinsko-asfaltnim zastupljenim pasom? Uničena je neponovljiva podoba mesta, uničeni vsi stari načrti. Šušmarsko so narejeni posnetki Zapada v slogu Novega Arbata, skupaj stisnjeno, razpotegnjeno in v višino zvlčeno je mesto, v katerem je postalo življenje neznošno – in kaj zdaj storiti? Znova ustvariti prejšnjo Moskvo na novem mestu? – To je verjetno nemogoče. Torej se sprijazniti s popolno izgubo nje? Nesmiselno-brezobzirno smo zapravljali naše naravne zaloge, izžemali našo grudo, izkazili naše planjave, bodisi z najneumnejšimi »suhimi morji«, bodisi z okuženimi puščavami blizu industrije – a se je doslej le ohranilo še mnogo več nepokvarjenega, kjer se nam še ni posrečilo pokvariti. Zdramimo se torej pravočasno, obrnimo se!

osebnosti

andrej saharov - nobelov nagrajenec za mir

Nobelova komisija norveškega parlamenta, ki ji je odmerjena vsakoletna podelitev Nobelove nagrade za mir, je letos odlikovanje enodušno prisodila ruskemu fiziku za jedrno silo ANDREJU DIMITRIJEVIČU SAHAROVU. Sloviti znanstvenik, ki ga Zapad bolj pozna kot odkritega bojevnika za uveljavljanje človekovih pravic v Sovjetski zvezi in po javnem odporu komunističnim oblastem v Rusiji, manj pa kot fizika, po nagrado v Oslo ne bo mogel, ker mu sovjetske oblasti, z izgovorom, da pozna preveč atomskih skrivnosti, nočejo dati potrebnega dovoljenja za pot v inozemstvo. Po Pasternaku in Solženicynu je Saharov že tretji ruski nagrajenec, ki mu režim ne dovoli čez mejo. Norveški parlament je Saharovu nagrado podelil z utemeljitvijo, da se ni samo odločno uprl vsakršnemu preganjanju v Sovjetski zvezi in da se bije proti zlorabi oblasti in protestira proti teptanju človekovih pravic, marveč ker se je v nemanjši meri in z enakšno prizadevnostjo postavil za načelo pravičnosti za vse, brez izjem.

Kot fizik je Saharov razvozlal uganko hidrogenske bombe: z njegovim odkritjem se je Sovjetska zveza okoristila in se postavila v eno vrsto z Združenimi državami v brezglavi oborožitveni tekmi. Zavrnil je naziv »očeta hidrogenske bombe« in odklonil tudi vse nagrade za svoje odkritje. Več: prav ker pozna strahote jedrnega orožja, je odločen nasprotnik vseh atomskih poskusov. Svoje življenjske moči stavlja poslej v službo sicer neenakega, a vendar vrednega boja za zmago človekovih pravic v Rusiji. Dvajset let je Saharov delal skrit za neprodinim zidom, ki čuva sovjetske atomske načrte. Ko je stopil pred leti v sonce, je dvignil mogočen glas v brambo pravice, v oster klic proti tiraniji sovjetskih samodržcev, v kremenit odpor proti sovjetski družbeni ureditvi. Že pred leti je zaupal: »Zlagoma sem začel umevati zločinskih naprav ne le jedrnih poskusov, marveč vse to delo sploh. Poslej sem o tem poslu razmišljal kot o drugih težavnih problemih, ki gnjavijo svet; zazrl sem se v svoje opravilo s širšega, bolj

človečanskega zornega kota.«

Andrej Dimitrijevič Saharov se je rodil 21. maja 1921, kot sin fizika. S 26 leti je doktoriral iz fizike. Posebej se je posvetil raziskavi kozmičnega sevanja. Leta 1950 je hkrati s fizikom Igorjem Tammom dokončno preveril svojo teorijo o urejenem jedrnem spoju, ki je ključ za ustvaritev hidrogenske bombe. Isto leto ga je sloviata ruska Akademija znanosti volila za rednega člana. Komaj 32 let je imel. Že 1958 je začel ostro pisati proti jedrnim poskusom; a pisanje ni prišlo v javnost. 1961 je tak spis naslovil tudi na takratnega kremeljskega vladarja Nikito Sergejeviča Hrušova, ki je izjavil: »Saharov je odličen znanstvenik. A zdi se, da bi nam rad predaval o politiki, ki jo poznamo mnogo bolje kot on.«

Prvič je Saharov kot politični disident javno nastopil 5. decembra 1966, ko se je aktivno udeležil spominskega slavlja ob obletnici razglasitve Splošnih človečanskih pravic pri Združenih narodih. Skoraj po tistem so ga odstavili od šefovstva sovjetskega jedrnega načrta. Plačo so mu znižali na polovico. Znanstveno pot pa so mu pretrgali 1968, ko so ga iz laboratorija odslovili in mu odvzeli vsakršno možnost aktivnega znanstvenega dela. Povod za kazen je dal Saharovov spis »Napredek, koeksistenca in miselna svoboda«. Spis so objavili na Zapadu. V njem trdi Andrej Dimitrijevič, da se bosta kapitalizem in komunizem slednjič znašla na isti poti... da je svoboda misli zato osnovni temelj bodoče družbe. Objava spisa pa pomeni tudi Saharovov dokončni prelom z režimom. 1970 je z dvema drugima ruskima znanstvenikoma ustanovil poseben odbor za človečanske pravice. Hotel je z njim pomagati sto in sto sovjetskim političnim disidentom.

Njegova podvzeta izkazujejo poslej novo obliko: javno shajanje pred sodišči, ki sodijo političnim disidentom; zagovor obtoženih in pozivi na višja sodišča; pisanje razprav o človekovih pravicah. Premnogi so mu oponašali, češ da svet za vse to njegovo delo sploh ne bo vedel. Zavrnili

jih je: „Povejte mi no: kaj ne smem govoriti v prid tem revežem? Na koga naj se pa množice preprostih ljudi v tej naši deželi sploh še obrnejo za pomoč?“

Ko je zvedel za odlikovanje z Nobelovo nagrado, je časnikarjem prebral posebej napisano izjavo, v kateri je med drugim zatrdil: „Bog daj, da bi ta odlika ne bila le priznanje mojih skromnih osebnih zaslug, marveč bi bila v priznanje vsem, ki se bijejo za zmago človekovih pravic, za zmago svobodnega prepričanja, še posebej pa naj bi bila v počaščenje vsem, ki plačujejo tako visoko ceno za svobodo. Upam, da ne bo v tem obdobju mednarodne odjuge primer podelitve tako visokega priznanja človeku, ki prav zares ne zagovarja uradne države, služil za izziv uradne politike, marveč ga bodo sprejeli kot del te odjuge.“

Vse kaže, da je Kremelj podelitev nagrade Saharovu razumel kot izzivanje, podobno, kot je razumel podelitev nagrade Borisu Pasternaku in Aleksandru Solženicynu.

Velja pripomniti, da se je za Saharova, ki mu je sovjetska

oblast odbila dovoljenje za pot v Oslo, potegnil tudi letošnji Nobelov nagradenec za literaturo, italijanski pesnik Eugenio Montale. V posebni izjavi, ki jo je objavil novembra Corriere della Sera, je med drugim zapisal: „Kdo bi se ne postavil ob stran moži, ki je izbral najtežjo duhovno odločitev, ki jo sploh more izbrati žrtev spričo krvnika?“ Pa spet: „O vsem je mogoče razpravljati; ni pa mogoče razpravljati o dejstvu, da je Saharov spričo trdote svoje vlade izbral pot človečanske širine, ko je nastopil proti jedrnim poskusom, čeprav je prej kot fizik pomagal k ustvaritvi sovjetske hidrogenske bombe. Morda je prav zaradi preteklosti, ko je bil znanstvenik jedrne sile, njegov nastop še toliko bolj boleč, pa prav zato tudi toliko bolj plemenit. Mir je upanje vseh ljudi, ne glede na politično usmerjenost, ne glede na režim, v katerem jim je usojeno živeti. Prav v tem pa, da je mir najvišje upanje vseh ljudi, ima ta mir takšno visoko vrednost, da je spričo nje celo poezija prav neznatna stvarca.“

m t

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA

v spomin svojega ustanovnega člana
razpisuje

leposlovno nagrado dr. ignacija lenčka 1976

za izvirno prozo: novelo ali črtico z najmanjšim obsegom 10 (deset) tiskanih strani revije Meddobje
Za nagrado je naklonjena vsota 600 (šest sto) ameriških dolarjev, ki bo razdeljena v pet nagrad:

1. nagrada 200 dolarjev
2. nagrada 150 dolarjev
3. nagrada 100 dolarjev
4. nagrada 100 dolarjev
5. nagrada 50 dolarjev

- slog ni predpisan; tekst pa mora ustrezati umetniški kakovosti in 3. členu pravil Slovenske kulturne akcije: „Idejni temelj Slovenske kulturne akcije je naravni etični zakon, potrjen in izpopolnjen po krščanskem svetovnem nazoru.“
- sodeluje lahko samo pisec, ki stalno živi ali v zamejstvu ali zdomstvu.
- rokopise je treba poslati v 2 (dveh) tipkanih izvodih na naslov: Ladislav Lenček - Slovenska kulturna akcija - Leposlovna nagrada 1976 - Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina, do 31. septembra 1976 (datum poštnega žiga). Rokopisi morajo biti opremljeni samo s šifro. Avtorjevo pravo ime in njegov naslov naj bodo v posebnem spremnem pismu, opremljenim z isto šifro. V primeru, da bi isti pisec sodeloval z več deli, mora poslati vsak rokopis v posebnem zavoju. Spremna pisma s pravim avtorjevim imenom bo ocenjevalna komisija odprla šele po podelitvi nagrad.
- v ocenjevalni komisiji so: dr. Vinko Brumen, dr. Tine Debeljak, Ladislav Lenček CM, France Papež in prof. Karel Rakovec. Glasovanje komisije je tajno. Če kakšen član komisije sodeluje tudi pri natečaju, izgubi pravico do glasovanja.
- ocenjevalna komisija lahko kakšno narado razglasi za nedoseženo, če meni, da nobeno predloženo delo ne ustreza potrebnemu merilu kakovosti. V tem primeru ostane za nagrado odmerjeni denar na voljo uredništvu Meddobja, ki ga more v dogovoru z darovalcem nagrad Ladislavom Lenčkom porabiti za drugačno podporo piscem.
- za podelitev nagrad se bo ocenjevalna komisija sestala v prvih dneh decembra 1976.
- nagrajeni rokopisi bodo namenjeni objavi v reviji Meddobje; nenagrajeni pa bodo vrnjeni avtorjem, kolikor bi se pisec in urednik Meddobja drugače ne pogodila.

buenos aires, 1. decembra 1975

DAROVI

Iz Argentine v pesih: N. N., 500; N. N., 500; N. N., 400; Jože Markež, 104; župnik Andrej Prebil CM, 400; dr. Jože Dobovšek, 500; gdč. N. N., 94; Avgust Horvat, 200; N. N., 200; N. N., 500; dr. Marjan Šijanec, 500; Marjan Loboda, 236; Ciril Markež, 100; Franc Vester, 30; Baragovo misijenišče, 500; Beno Tičar, 500; ing. Jože Rezelj, 400; ing. Leo Pitterle, 54; Jože Štefanič, 100; Francka Grudzien, 15; Martina Černič, 100; Štefka Mikuš, 100; Marjan Loboda,

100; N. N., 100; N. N., 1000; Emil Cof, 110; Vilko Cuderman, 40; N. N., 1100; msgr. Franc Novak, 200; Ema Kessler Blejec 395.

Od drugje: N. N., Nemčija, 10 DM; duhovnik Alojzij Hribšek, ZDA, 25 dolarjev; Lojzka Verbič, ZDA, 1 dolar; Božo Prevorsek, Švedska, 10 dolarjev; dr. Anton Roeger, Avstrija, 1.300 pesov; župnik Vinko Zalel, Koroška, 10 dolarjev.

CORREO ARGENTINO Suc. 6 y 7 (B)	TARIFA REDUCIDA CONCESION 6228
	R. P. I. 1209421

GLAS je glasilo Slovenske kulturne akcije. Izide dvanaestkrat na leto. Ureja ga Nikolaj Jeločnik, Zapiola 1723, I D, Buenos Aires, Argentina. Tiska ga Editorial Baraga SRL, Pedernera 3253, Bs. Aires, Argentina. Vsa nakazila na ime Ladislav Lenček CM, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina.

* Editor responsable Slovenska kulturna akcija (Acción Cultural Eslovana), Valentín Debeljak, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina. * Za podpisane članke odgovarja avtor.